Securities and Exchange Board of India

ઘર બનાવનારાઓ માટે મૂડીરોકાણનું આયોજન

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા (સેબી)ના ઈન્વેસ્ટર પ્રોટેક્શન એન્ડ એજ્યુકેશન ફંડ (આઈપીઈએફ) માટેની સલાહકાર સમિતિના માર્ગદર્શન હેઠળ બોમ્બે સ્ટોક એક્સચેન્જ (બીએસઈ) દ્વારા પુસ્તકનું લખાણ (કન્ટેન્ટ) તૈયાર કરાયું છે.
એમસીએક્સ-એસએક્સ અને એફટીકેએમસી દ્વારા તેના ગ્રાફિક્સ અને પ્રિન્ટ ડિઝાઈન તૈયાર કરવામાં આવ્યાં છે.

ડિસ્ક્લેઈમર:

સેબીની નાણાકીય શિક્ષણની યોજનાઓ જનતાને સામાન્ય માહિતી પૂરી પાડવા માટે છે. સિક્યુરિટીઝ વિશેના ચોક્કસ કાયદા, રૂલ્સ, રેગ્યુલેશન્સ, માર્ગદર્શિકાઓ અને તેના અંતર્ગત રચાયેલા નિર્દેશો અંગેની ખાસ માહિતી માટે કૃપયા www.sebi.gov.in જુઓ.

પ્રકાશક:

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા (સેબી).

સેબી ભવન

પ્લોટ નં. સી ૪-એ, 'જી' બ્લોક, બાંદ્રા કુર્લા કોમ્પલેક્ષ, બાંદ્રા (પૂર્વ), મુંબઈ-૪૦૦૦૫૧.
ટેલિફોન: +૯૧-૨૨-૨૬૪૪૯૦૦૦/૪૦૪૫૯૦૦૦/૯૧૧૪
ફેક્સ: +૯૧-૨૨-૨૬૪૪૯૦૨૭/૪૦૪૫૯૦૨૭
ઈ-મેઈલ: feedback@sebi.gov.in

આ પ્રકાશનમાં કોઈ પણ ભૂલચૂક ટાળવાનો દરેક પ્રવાસ કરાયો છે. તેમ છતાં જો કોઈ ભૂલચૂક કે વિસંગતિ ધ્યાનમાં આવે તો તેની ઉપરોક્ત સરનામે જાણ કરવાની વિનંતી છે, જેને આગામી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવામાં આવશે. આ વાચન સામગ્રીનો ઉપયોગ કરવાથી કોઈને પણ કોઈ પણ પ્રકારનું કોઈ પણ રીતે કોઈ પણ નુકશાન કે ખોટ થાય તો એના માટે પ્રકાશક જવાબદાર રહેશે નહીં એની જાણ કરવામાં આવે છે.

પ્રકાશકની લેખિત પરવાનગી વિના આ પુસ્તકના કોઈ પણ ભાગનું પુનઃ નિર્માણ (રિપ્રોડ્યુસ) કરી શકાશે નહીં કે તેની કોઈ પણ સ્વરૂપે અથવા કોઈ પણ રીતે (ગ્રાફિક કે મિકેનિકલ, ફોટોકોપી, રેકોર્ડિંગ, ટેપિંગ અથવા ઈન્ફોર્મેશન રિટ્રાઈવલ સિસ્ટમ સહિત) નકલ કરી શકાશે નહીં અથવા કોઈ પણ ડિસ્ક, ટેપ, પર્ફોરેટેડ મીડિયા અથવા બીજા માહિતીનો સંગ્રહ કરવા માટેના સાધન પર તેનું પુનઃ નિર્માણ કરી શકાશે નહીં. આ શરતનો ભંગ કરનાર સામે કાનૂની પગલાં લેવામાં આવશે.

ઘર બનાવનારાઓ માટે મૂડીરોકાણનું આયોજન

અનુક્રમણિકા

૧. આર્થિક આયોજનની જરૂર

૨. ઘરગથ્થુ નાણાકીય બાબતો સમજવાનું મહત્ત્વ

૩. ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિ અને નાણાંનું સમય મૂલ્ય

૪. બચતો અને મૂડીરોકાણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

૫. રક્ષણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

૬. ઋણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

૭. પેન કાર્ડની જરૂર અને મહત્ત્વ

૮. પોન્ઝી સ્કીમ્સને સમજો

૯. નોમિની અને તેના હક

૧૦. મહિલાકેન્દ્રી પ્રોડક્ટ્સ

૧૧. બાળકોના શિક્ષણ માટે આયોજન

૧૨. એટીએમ કાર્ડ અને પિન અંગની સલામતી ટિપ્સ

૧૩. સોનામાં મૂડીરોકાણ કરવા ગૃહિણીઓ માટે માર્ગદર્શિકા

૧૪. નાણાકીય આયોજનના શિક્ષણના લાભ

૧૫. રોકાણકાર રક્ષણ અને ફરિયાદ નિવારણ યંત્રણા

૧. આર્થિક આયોજનની જરૂર

આર્થિક આયોજન માત્ર કેટલાક લોકો માટે નથી. આર્થિક આયોજન બધા માટે છે. આર્થિક આયોજન એ મહત્ત્વની જીવન કલાઓમાંની એક છે. તમારી નાણાં બાબતોની યોગ્ય વ્યવસ્થા દ્વારા તમારા જીવનનાં લક્ષ્યો હાંસલ કરવાની આ એક પ્રક્રિયા છે. ખરાબ આર્થિક યોજના કદાચ તમને આર્થિક સમસ્યા ભણી દોરી શકે, જ્યારે સારી યોજના તમને અને તમારા પરિવારને આરામદાયક જીવન આપી શકે છે. દુર્ભાગ્યે, ઘણા લોકો માને છે કે આર્થિક આયોજન માત્ર નાણાં અંગે જ કરવામાં આવે છે એ સાચું નથી. નાણાં એ તો માત્ર પ્રારંભ છે.

વિવિધ વાતાવરણમાં અડીખમ રહેવા ઘરને મજબૂત પાયાની જરૂર પડે છે તેવી જ રીતે તમારે નક્કર આર્થિક આધારસ્તંભની જરૂર પડે છે. નાણાકીય આધારનું નિર્માણ કરવા તમારે મૂળભૂત જરૂરિયાત પૂરી કરવી જોઈએ. તમારા જીવનનાં લક્ષ્યોમાં ઘર ખરીદવું, બાળકોના શિક્ષણ માટે બચત કરવી, ઋણનું વ્યવસ્થાપન કરવું અથવા નિવૃત્તિ માટે આયોજન ઈત્યાદિનો સમાવેશ થાય છે.

વ્યક્તિગત નાણાકીય બાબતમાં બજેટ બનાવવું, ખર્ચાઓ, ઋણ, બચત, નિવૃત્તિ અને વિમા સહિતના નાણાં વિષયના વિવિધ પ્રકારને આવરી લે છે. આ દરેક બાબત કેવી રીતે સાથે કાર્ય કરે છે અને એકબીજાને અસર કરે છે એ સમજવાનું તમારા અને તમારા પરિવાર માટે મજબૂત આર્થિક પાયો નાખવા માટે મહત્ત્વનું છે.

તમે ક્યાં છો અને તમારે આર્થિક રીતે ક્યાં પહોંચવું છે એ અંગે સ્પષ્ટ ચિત્ર મેળવવા તમને મદદ કરે છે છ પગલાંની એક પ્રક્રિયા. આ પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ કરી તમે નક્કી કરી શકો છો કે તમારા લક્ષ્ય સિદ્ધ કરવા તમારે અત્યારે અને ભવિષ્યમાં શું કરવું જોઈએ.

આર્થિક આયોજનની પ્રક્રિયા...

આર્થિક યોજનાની સમીક્ષા કરો અને ફેરફાર કરો

વર્તમાન નાણાકીય સ્થિતિ નક્કી કરો

તમારા આર્થિક લક્ષ્યો ઓળખો અને નક્કી કરો

મૂડીરોકાણના યોગ્ય માર્ગ ઓળખી કાઢો

વિકલ્પોનું મૂલ્યાંકન કરો અને વ્યૂહ ઘડી કાઢો

તમારી નાણાકીય કાર્ય યોજના બનાવો અને અમલમાં મૂકો

૨. ઘરગથ્થુ નાણાકીય બાબતો સમજવાનું મહત્ત્વ

ઘણી વાર ઘરમાં એક જ વ્યક્તિ પરિવાનું બજેટ જાળવવા અને ઘરની નાણાકીય સંચાલન માટે જવાબદાર હોય છે.

ઘરનું બજેટ જાળવી રાખો

આવક, ઋણ, વારંવારના ખર્ચાઓ, મૂડી રોકાણ અને અન્ય નાણાં સંબંધિત બાબતોના વિચાર અંગે વ્યાપક ચિત્ર મેળવો.

તમારા પરિવારની નાણાકીય બાબતોને સમજો અને બજેટ તથા સરવૈયા પર ભાર મૂકો. આ બે નાણાકીય સાધનનો હેતુ તમને તમારી નાણાકીય બાબતોનું ચિત્ર પૂરું પાડવાનો છે. યાદ રાખો, જો તમે સ્પષ્ટ પ્રામાણિક માહિતી ભરશો તો તમને તમારી આર્થિક સ્થિતિનું સાચું ચિત્ર મળશે.

તમારી વાપરવાની (ખર્ચવાની) વર્તમાન પદ્ધતિ સમજો અને અંદાજ બાંધો

સ્થિર ખર્ચાઓઃ ઈએમઆઈ (સરખા માસિક હપ્તા) ચુકવણી, કાર લોન્સ, વેરાઓ જેવા ખર્ચાઓ દર મહિને થાય છે.

બદલાતા ખર્ચાઓ, વીજળી, ફોન, કરિયાણું અને બીજી બાબતો જે ઉપયોગ આધારિત છે. આ સેવાઓના બિલમાં વધઘટ થતી રહે છે અને માસિક ધોરણે તે નોંધાવા જોઈએ.

દરેક વસ્તુ તમારી પહોંચમાં છે એની ખાતરી કરો

તમારી માલિકીની વિવિધ સંપત્તિ અંગે તમે જાણો એ માત્ર પૂરતું નથી. જો તમારે ઘરનાં સૂત્ર હાથમાં લેવાં હોય તો તમારી પૂરતી પહોંચ હોવી જોઈએ. નાણાં જમા કરવાનો કોઈ પણ સલામત પેટીની ચાવીનો ઝૂડો મેળવો, ખાતરી કરો કે તમે નામધારી ખાતાધારક છો અથવા તમામ મોટાં ખાતાંઓ, જીવન વિમાની પોલીસીઓ અને તમારી માલિકીની સંપત્તિના પ્રાથમિક લાભ પ્રાપ્તકર્તા (બેનિફિશિયરી) છો. એ બાબતની પણ તકેદારી રાખો કે તમે તમારા નામે (તાકીદની પરિસ્થિતિ માટે) નોમિની સાથે અલગ ખાતું ખોલાવો, જેથી કરીને તમે કેટલોક નાણાકીય હિસ્સો નિયંત્રિત કરી શકો.

દરેક બાબત સમજો અને તેનું મહત્ત્વ શું છે

લોકો જે કામ કરે છે તેનો હેતુ જ્યારે તેઓ સમજે છે ત્યારે તેઓ કાર્ય વધુ સફળતાપૂર્વક પૂર્ણ કરી શકે છે. 'આ ખાતું છે, જેમાં આપણે આપણી બચત જમા કરીએ છીએ' એવું જીવનસાથી પાસેથી સાંભળવું એના કરવાં તમે તમારી બચત તેમાં મૂકવાનું કેમ પસંદ કર્યું એ સમજાવવું વધુ સારું છે. આ બેંકમાં આપણને સૌથી ઉત્તમ વ્યાજ મળે છે એ કહેવાનું વધુ ઉપયોગી બનશે.

ક્રમશઃ કેટલી આર્થિક જવાબદારીઓ તમારા ભાગીદાર સાથે વહેંચો.

જો હાલ તમે નાણાંને લગતી કોઈ બાબત ન સંભાળતા હો તો નાની બાબતથી શરૂઆત કરો. નાની રકમવાળી બાબત પંસદ કરો. ઉદા. તરીકે દર મહિને, એને નાનું બિલ ભરવાની જવાબદારી સ્વીકારી હો, જેમાં ચુકવણીની ડ્યુ ડેટ અંગે છૂટનો ગાળો મોટો હોય, જેમ કે વીજળીનું બિલ. તમે વધુ ફાવટ આવે ત્યારે કામ હાથ પર લો.

સમયાંતરે, એક મહિના માટે તમામ નાણાકીય બાબતોની જવાબદારી સંભાળો (અલબત્ત, કોઈના નિરીક્ષણ હેઠળ). પછી તમારા ભગીદારને મહિનાઓ માટે જવાબદારીમાંથી મુક્ત કરો. આ ત્યારે જ કરો જ્યારે તમે નાણાકીય બાબત સંભાળી શકો અને તમે બંને પૂર્ણતઃ સાનુકૂળતા અનુભવો. આ રીતે નાણાકીય બાબતો સાથે કામ કરતી વખતે તમારો આત્મવિશ્વાસ વધશે એટલું જ નહીં, પરંતુ તમારા સાથીને પરિવારના બીજા મુદ્દાઓ અંગે વિચારવાની સ્વતંત્રતા પણ મળશે.

અણધાર્યા (ખર્ચા)ના આયોજન અંગે ચર્ચા કરો

તમારો સાથી કટોકટીમાં અથવા બિનઆયોજિત નાણાકીય ઘટનામાં શું કરશે એ અંગે ખાતરી કરી લો. માત્ર શાબ્દિક ચર્ચા ન કરો. અણધાર્યા પ્રસંગોને પહોંચી વળવા વાસ્તવિક, નક્કર વ્યૂહો અંગે ચર્ચા કરો. દા.ત. જો એકાએક આવક ગુમાવવી પડે તો કયા બિલને પ્રાથમિકતા આપવી જોઈએ અને કયા ખર્ચા ઘટાડી શકાય અથવા એકદમ પડતા જ મૂકી શકાય.

૩. ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિ અને નાણાંનું સમય મૂલ્ય

ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિ

તમારા નાણાકીય આયોજનમાં આગળ વધો તો ધ્યાનમાં આવશે કે ચક્રવૃદ્ધિની જાદુઈ શક્તિ એ સલામતીપૂર્વક અને નિશ્ચિતપણે સંપત્તિ નિર્માણ માટે સૌથી શક્તિશાળી સાધન (ટૂલ) છે. આલ્બર્ટ આઈન્સ્ટાઈને એક વાર ટિપ્પણી કરી હતી કે, 'બ્રહ્માંડમાં ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ સૌથી વધુ શક્તિશાળી બળ છે.' ચક્રવૃદ્ધિ એ એકદમ સરળ ખ્યાલ છે જે આશ્ચર્યકારક વળતર ઓફર કરે છેઃ જો તમે આપેલા વળતરે તમે તમારા મૂડીરોકાણમાં નાણાં રોકો અને પછી તેમાંથી થતી આવકનું ફરી રોકાણ કરો, તમારું મૂડીરોકાણ સમયાંતરે નોંધપાત્ર વૃદ્ધિ પામે છે. સાદા વ્યાજ સાથે, તમને માત્ર મુદ્દલ (એટલે કે શરૂઆતમાં તમે જે રકમનું રોકાણ કરો તે) પર વ્યાજની કમાણી થાય છે; ચક્રવૃદ્ધિ સાથે, તમે મુદ્દલ તથા કમાયેલા વ્યાજ પર વ્યાજ મેળવો છો.

દા.ત.૩૦ વર્ષ માટે ૯ ટકાનું વળતર ઓફર કરતી સ્કીમમાં વર્ષના ૨૦ હજારના હિસાબે (દર મહિને ₹ ૧૦૦૦) મૂડીરોકાણ પર ચક્રવૃદ્ધિની અસર તપાસીએ. ₹ ૩.૬ લાખનું કુલ મૂડીરોકાણ (મુદ્દલ) ૩૦ વર્ષે વધીને ₹ ૧૭.૮૩ લાખ થશે.

શિસ્તબદ્ધ મૂડીરોકાણને ચક્રવૃદ્ધિ પુરસ્કૃત કરે છે અને લાંબા સમય ગાળે ઉત્તમ કામ કરે છે. ઉપરોક્ત ઉદાહરણમાં પ્રથમ ૨૦ વર્ષનું વળતર માત્ર ₹ ૬.૬૯ લાખ છે. છેલ્લાં ૧૦ વર્ષ ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિ ગુણક અસર દર્શાવે છે. લાંબા સમય સુધી તમે તમારાં નાણાંને હાથ ન લગાડો તો તે ઝડપથી અને મોટા પ્રમાણમાં વધે છે. દા.ત. ઉપરોક્ત મૂડીરોકાણ પેટર્નને તમે ૪૦ વર્ષ સુધી લંબાવો તો તમને ₹ ૪૪.૨૦ લાખ મળશે.

ચક્રવૃદ્ધિ, આમ, આશ્ચર્યકારક સાધન છે જે તમારા નાના મૂડીરોકાણને લાંબા સમય ગાળે સંપત્તિમાં પરિવર્તિત કરે છે. તમે મૂડીરોકાણની વહેલી શરૂઆત કરો તો તે ઉત્તમ કામ કરે છે અને નાણાંને તેમાં રહેવા દો. તમે હમણાં જ મૂડીરોકાણની શરૂઆત કરો એ માટે ચક્રવૃદ્ધિ એ, હકીકતમાં, એકમાત્ર મહત્ત્વનું કારણ છે. રોજ તમે

રોકાણ કરો એ દિવસ છે જે દિવસે નાણાં તમારા માટે કામ કરે છે, જે નાણાકીય રીતે સલામત અને સ્થિર ભવિષ્ય સુનિશ્ચિત કરવામાં મદદરૂપ થાય છે.

ઉદાહરણઃ ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિ

સંતોષ અને સુનીલ મિત્રો છે અને બંને વાર્ષિક ૧૦ ટકાના દરે ₹ ૧ લાખ રોકવા માગે છે. પરંતુ સંતોષને ૧૦ ટકાના દરે ચક્રવૃદ્ધિ મળશે અને સુનીલને તેમના મૂડીરોકાણ પર ૧૦ ટકાના દરે સાદું વ્યાજ મળશે.

હવે જુઓ ચક્રવૃદ્ધિની શક્તિઃ

વર્ષ	૧૦ ટકાના દરે ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ	૧૦ ટકાના દરે સાદું વ્યાજ
૧	૧,૧૦,૦૦૦.૦૦	૧,૧૦,૦૦૦.૦૦
૨	૧,૨૧,૦૦૦.૦૦	૧,૨૦,૦૦૦.૦૦
૩	૧,૩૩,૧૦૦.૦૦	૧,૩૦,૦૦૦.૦૦
૪	૧,૪૬,૪૧૦.૦૦	૧,૪૦,૦૦૦.૦૦
૫	૧,૬૧,૦૫૧.૦૦	૧,૫૦,૦૦૦.૦૦
૨૦	૬,૭૨,૭૫૦.૦૦	૩,૦૦,૦૦૦.૦૦
૨૫	૧૭,૪૪,૯૪૦.૨૩	૩,૫૦,૦૦૦.૦૦
૩૦	૧૭,૪૪,૯૪૦.૨૩	૪,૦૦,૦૦૦.૦૦

૧. એક વર્ષ બાદ બંનેને સરખી રકમ મળશે એટલે કે ₹ ૧,૧૦,૦૦૦.

૨. ૫ વર્ષ બાદ સંતોષને ₹ ૧,૬૧,૦૫૧ મળશે અને સુનીલને ₹ ૧,૫૦,૦૦૦ મળશે.

૩. ૩૦ વર્ષ બાદ સંતોષને ₹ ૧૭,૪૪,૯૪૦ મળશે અને સુનીલને ₹ ૪,૦૦,૦૦૦ મળશે.

૩૦ વર્ષમાં ₹ ૧૩.૪ લાખનો તફાવત.

૧. દિવ્યા વાર્ષિક ૭ ટકાના ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજના દરે કમાણી આપતા એકાઉન્ટમાં આજે ₹ ૫૦૦નું મૂડીરોકાણ કરે છે. તો નીચેનાં વર્ષોમાં તેનું મૂલ્ય કેટલું થશે ?

એ. ૫ વર્ષમાં

બી. ૧૦ વર્ષમાં

સી. ૨૦ વર્ષમાં

૨. હવે દિવ્યાને એવું એકાઉન્ટ મળ્યું છે જે વાર્ષિક ૧૦ ટકાના ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ દરે કમાણી કરે છે, તો તેના ₹ ૫૦૦નું મૂલ્ય કેટલું થશે ?

એ. ૫ વર્ષમાં

બી. ૧૦ વર્ષમાં

સી. ૨૦ વર્ષમાં

૭૨નો નિયમ

તમે હવે જાણો છે કે ચક્રવૃદ્ધિનો ખ્યાલ એટલે તમારાં નાણાં તમે ઊંઘતા હો ત્યારે પણ વધુ પૈસા બનાવે છે. આ કેટલું શક્તિશાળી છે તે જોવાના એક પ્રકારને ૭૨નો નિયમ કહેવાય છે.

ગણિતશાસ્ત્રીઓ કહે છે કે ૭૨ને વ્યાજ દર વડે ભાગો અને જુઓ કે તમારા નાણાંને બમણાં થતાં કેટલો સમય લાગશે. ધારો કે, તમારા દાદા-દાદી/નાના-નાનીએ તમારા જન્મદિને તમને ₹ ૨૦૦ આપ્યા અને તમારે તેનું રોકાણ કરવું છે. વર્ષે ૬ ટકાનું વ્યાજ મળતું હોય તેવા ખાતામાં તમે નાણાં મૂકશો તો તેના ₹ ૪૦૦ થતાં કેટલાં વર્ષ લાગશે ?

૭૨ ÷ ૬ ટકા વ્યાજ = ૧૨ વર્ષ

એટલે કે ૧૨ વર્ષમાં તમારાં નાણાં બમણાં થઈને ₹ ૪૦૦ થશે, પરંતુ તમારા પપ્પા તમને એ નાણાં ૯ ટકા વ્યાજની કમાણી આપતા ખાતામાં મૂકવા કહે તો ?

૭૨ ÷ ૯ ટકા વ્યાજ = ૮ વર્ષ

હવે તમને તે ₹ ૪૦૦ માત્ર આઠ વર્ષમાં જ મળશે. તમે થોડું વધુ વ્યાજ કમાઈને તમારા નાણાં બમણાં કરવાનો સમય ૪ વર્ષ ઘટાડી નાખ્યો અને આમાં તમારે ખાતામાં વધુ પૈસા ભરવાની જરૂર પડતી નથી. નાણાં બમણાં થવાની પ્રક્રિયા ઝડપી બનશે.

પરંતુ જો આઠ વર્ષ તમને બહુ લાગતાં હોય અને માત્ર ૪ વર્ષમાં જ તમને ₹ ૪૦૦ જોઈતા હોય તો શું કરવું ? કેટલા નિશ્ચિત સમયમાં તમારે તમારાં નાણાંને બમણાં કરવા કેટલા વ્યાજ દરે તમારે કમાણી કરવી જોઈએ એ પણ ૭૨નો નિયમ તમને કહી શકે છે. તો ચાર વર્ષ માટે વ્યાજનો દર થશે:

૭૨ ÷ ૪ = ૧૮ ટકા વ્યાજ

તમે હવે જોઈ શકો છો કે વ્યાજ દરમાં નાનો તફાવત પણ તમારાં નાણાંની ચક્રવૃદ્ધિની ઝડપમાં મોટો તફાવત કરી શકે છે.

નાણાંનું સમય મૂલ્ય

જેમ સમય પસાર થાય છે, તેમ તમને એ હકીકતનું ભાન થશે કે ૧૦ વર્ષ પૂર્વે ₹ ૧૦માં ફુલ લન્ચ ખરીદવાનું તમને પરવડી શકતું હતું, આજે માત્ર શાકભાજીના થોડા ટુકડા લેવાનું પણ તમને માંડ પરવડી શકે. આનો અર્થ એ થયો કે આજે હજાર રૂપિયાની નોટનું મૂલ્ય પાંચ વર્ષ પછીના તેના મૂલ્યથી ઊંચું છે. નોટ સમાન જ છે, પરંતુ જો તમારી પાસે તે આજે હોય તો તમે એ પૈસાથી ઘણું કરી શકો છો. ₹ ૧૦૦૦નું મૂલ્ય ફુગાવાને કારણે ઘટી જશે.

એકદમ પાયાના સ્તરે નાણાંનું સમય મૂલ્ય દર્શાવે છે કે સમય અક્ષરશઃ નાણું છે - હમણાં નાણાંનું જેટલું મૂલ્ય છે તેટલું ભવિષ્યમાં નહીં હોય અને ભવિષ્યનું મૂલ્ય હશે તે આજે નહીં હોય.

૪. બચતો અને મૂડીરોકાણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

બેન્કો

બેન્ક ડિપોઝિટ્સ એ સલામત મૂડીરોકાણ છે, કારણ કે ભારતની ડિપોઝિટ ઈન્સ્યુરન્સ એન્ડ ક્રેડિટ ગેરેન્ટી સ્કીમ હેઠળ તમામ બેન્ક ડિપોઝિટ્સ વધુમાં વધુ ₹ ૧,૦૦,૦૦૦ સુધીનું વિમા કવચ ધરાવે છે. બેન્કો નિયંત્રણને આધીન છે અને રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયા દ્વારા નિયમન કરવામાં આવે છે. તેઓ ગ્રાહકની જરૂરિયાતોને આધારે વિવિધ પ્રકારની ડિપોઝિટ ઓફર કરે છે. બેન્ક ડિપોઝિટસ તેમના વળતર કરતાં તેમની પ્રવાહિતા અને સલામતી માટે વધુ પસંદ કરવામાં આવે છે. ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ રિસિપ્ટ્સ સામે ડિપોઝિટ રકમની ૭૫-૯૦ ટકા સુધીની લોન મેળવવાનું શક્ય છે.

ડિપોઝિટના પ્રકાર અને મુખ્ય લક્ષણો

સેવિંગ્સ બેન્ક એકાઉન્ટ (બચત બેન્ક ખાતું)

- લોકો દ્વારા અવારનવાર વપરાતું પ્રથમ બેન્કિંગ પ્રોડક્ટ
- નીચું વ્યાજ તેમ છતાં, ઊંચી પ્રવાહિતા
- ગ્રાહકોમાં બચતની આદત કેળવવા માટે યોગ્ય

બેન્ક ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ (બેન્ક એફડી)

- નિશ્ચિત વ્યાજ દરે નિર્ધારિત સમય (૩૦ દિવસથી ઓછા નહીં) માટે બેન્કમાં ફંડ મૂકવામાં આવે છે
- બેન્ક એફડી માટે આદર્શ મૂડીરોકાણ સમય ૬થી ૧૨ મહિનાનો છે, કારણ કે સામાન્યતઃ ૬ મહિનાથી ઓછી મુદતની બેન્ક એફડી પર વ્યાજ પણ લગભગ ઓછું હોવાની શક્યતા છે.
- સમય મર્યાદા મહત્ત્વની છે, કારણ કે વહેલો ઉપાડ દંડને પાત્ર બની શકે છે

રિકરિંગ ડિપોઝિટ એકાઉન્ટ

- પૂર્વ નિશ્ચિત મુદત માટે દર મહિને કેટલીક નિશ્ચિત રકમ જમા કરવામાં આવે છે
- સેવિંગ્સ બેન્ક એકાઉન્ટ કરતાં વધુ વ્યાજ મળે છે
- દર મહિને નિશ્ચિત રકમની બચતમાં મદદ કરે છે

સ્પેશિયલ બેન્ક ટર્મ ડિપોઝિટ સ્કીમ

- આ એક કર બચત યોજના છે, જે બેંક પાસે ઉપલબ્ધ છે
- ઈન્કમ ટેક્સના ૮૦સી સેકશન હેઠળ રાહત ઉપલબ્ધ છે
- પાંચ વર્ષની મુદતની ફિકસ્ડ ડિપોઝિટ એ શિડ્યૂલ બેન્કમાં ફરજિયાત છે

સરકારી યોજનાઓ

કર બચત યોજનાઓ*

ભારત સરકારે આવક વેરો બચાવતી યોજનાઓ શરૂ કરી છે, જેમાં નીચેની યોજનાઓ પણ સમાવેશ થાય છેઃ

- નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ (એનએસસી)
- પબ્લિક પ્રોવિડંટ ફંડ (પીપીએફ)
- પોસ્ટ ઓફિસ સ્કીમ (પીઓએસ)

આ ઉપરાંત, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ દ્વારા ઓફર કરવામાં આવતી ઈક્વિટી લિન્કડ સેવિંગ્સ સ્કીમ (ઈએલએસએસ) અને નાણાકીય સંસ્થાઓ/બેન્કોના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રકચર બોન્ડ્સ પણ કર લાભની ઓફર કરે છે.

મૂડીરોકાણમાંથી થતી આવક આવક વેરામાંથી બાદ મળે છે અને આ યોજનાઓમાં કરેલું મૂડીરોકાણ કેટલીક મર્યાદાને આધીન કરપાત્ર આવકમાંથી બાદ કરવામાં આવે છે.

નેશનલ સેવિંગ્સ સર્ટિફિકેટ્સ (એનએસસી)

- જાણીતી આવક વેરા બચત યોજના જે, વર્ષભર ઉપલબ્ધ છે
- વ્યાજ દર ૮ ટકા
- ₹ ૧૦૦નું ઓછામાં ઓછું મૂડીરોકાણ અને ઉપલી મર્યાદા કોઈ નહીં
- પાકવાની મુદત ૬ વર્ષ
- ટ્રાન્સફર કરી શકાય અને આ સ્કીમના આધારે લોનની જોગવાઈ

પબ્લિક પ્રોવિડંટ ફંડ (પીપીએફ)

- વાર્ષિક ૮ ટકાનો વ્યાજ દર
- લઘુતમ રોકાણ મર્યાદા ₹ ૫૦૦ અને મહત્તમ ₹ ૭૦,૦૦૦
- પાકવાની મુદત ૧૫ વર્ષ
- એકાઉન્ટ ખોલાવ્યાની તારીખથી ત્રીજા નાણાકીય વર્ષમાં પ્રથમ લોન લઈ શકાય અને તે પણ પ્રથમ નાણાકીય વર્ષના અંતે જમા થયેલી રકમના ૨૫ ટકા સુધી. લોનની રકમ વધુમાં વધુ ૩૬ હપ્તામાં પરત કરી શકાય.
- વ્યક્તિ ૭મા વર્ષથી (૭ વર્ષ બાદ) દર વર્ષે રકમ (બેલેન્સના ૫૦ ટકાથી વધુ નહીં) ઉપાડી શકે.

પોસ્ટ ઓફિસ સ્કીમ (પીઓએસ)

- આ ઉત્તમ આવક વેરા બચત યોજનાઓમાંની એક છે.
- આ વર્ષભર ઉપલબ્ધ રહે છે.
- પોસ્ટ ઓફિસ સ્કીમ્સ મૂડીરોકાણના પ્રકાર અને પાકવાની મુદત પર આધાર રાખે છે, જે નીચે મુજબની શ્રેણીમાં વિભાજિત કરી શકાયઃ
    - મંથલી ડિપોઝિટ
    - સેવિંગ ડિપોઝિટ
    - ટાઈમ ડિપોઝિટ
    - રિકરિંગ ડિપોઝિટ

ઈક્વિટી લિન્ક્ડ સેવિંગ્સ સ્કીમ (ઈએલએસએસ)

- ડાઈવર્સિફાઈડ ઈક્વિટી ફંડની પ્રતિકૃતિ છે. જોકે, સેકશન ૮૦સી હેઠળ કર લાભ મળે
- ૩ વર્ષનો લોન-ઈન-પિરિયડ
- ડિવિડંડ પણ કરમુક્ત હોય છે
- આ યુનિટના વેચાણ પર લાંબા ગાળાના મૂડીનફાનો લાભ મેળવી શકાય, જેના પર કેપિટલ ગેઈન ટેક્સ ચુકવવાનો હોતો નથી.
- લઘુતમ (ઓછામાં ઓછું) મૂડીરોકાણ ₹ ૫૦૦ અને ત્યાર પછી તેના ગુણાંકમાં
- મૂડીરોકાણકાર પદ્ધતિસર મૂડીરોકાણ યોજનાનો વિકલ્પ પસંદ કરી શકે

ઈન્ફ્રાસ્ટ્રકચર બોન્ડ્સ

- ૩ વર્ષનો લોક-ઈન-પિરિયડ
- ₹ ૨૦,૦૦૦ સુધીના મૂડીરોકાણ પર સેકશન ૮૮ હેઠળ કર લાભ
- પાકવાની મુદત પૂર્વે કોઈ પણ રિડમ્પશન કર છૂટથી વંચિત રાખે

કિસાન વિકાસ પત્ર (કેવીપી)

- આ સ્કીમમાં રોકેલાં નાણાં ૮ વર્ષ અને ૭ મહિનામાં બમણાં થાય છે
- લઘુતમ મૂડીરોકાણ મયાર્દા ₹ ૧૦૦ છે, ઉપલી મર્યાદા નહીં
- આ સ્કીમ વર્ષભર ઉપલબ્ધ હોય છે
- હાલમાં આ સ્કીમ હેઠળ મૂડીરોકાણ પર કોઈ કર લાભ નથી

** રોકાણકારોને આવકવેરાની છેલ્લામાં છેલ્લી અને અન્ય વિગતો સંબંધિત સ્રોતોમાં જોવાની સલાહ છે.*

બોન્ડ્સ

બોન્ડ એ એક પ્રકારની લોન છે, જે ખરીદદાર બોન્ડના ઈશ્યુઅરને આપે છે અને બદલામાં વ્યાજ મેળવે છે. કંપનીઓ, નાણાકીય સંસ્થાઓ અને સરકાર પણ બોન્ડ્સ ઈશ્યુ કરી શકે છે. ખરીદદારને વેચાણકર્તા પાસેથી વ્યાજની આવક મળે છે અને બોન્ડ પાકવાની નિર્ધારિત તારીખે ખરીદદારને બોન્ડની મૂળ રકમ પાછી મળે છે.

બોન્ડ્સના પ્રકાર

ટેક્સ-સેવિંગ બોન્ડ્સ (કર-બચત બોન્ડ્સ)

ટેક્સ-સેવિંગ બોન્ડ્સ સ્કીમ અને સરકારી જાહેરનામાના આધારે મૂડીરોકાણની નિર્દિષ્ટ રકમ સુધીની કર છૂટ ઓફર કરે છે. ઉદાહરણ નીચે મુજબ છે:

- ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ના સેકશન ૮૮ હેઠળ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રકર બોન્ડ્સ
- ઈન્કમ ટેક્સ એક્ટ, ૧૯૬૧ના સેકશન ૫૪ ઈસી હેઠળ નાબાર્ડ/એનએચએઆઈ/આરઈસી બોન્ડ્સ
- આરબીઆઈ ટેક્સ રિલીફ બોન્ડ્સ

રેગ્યુલર ઈન્કમ બોન્ડ્સ

- રેગ્યુલર ઈન્કમ બોન્ડ્સ નિયમિત, પૂર્વનિશ્ચિત સમયાંતરે આવકનો સ્થિર સ્રોત પૂરો પાડે છે. ઉદાહરણ છે:
- ડબલ યોર મની બોન્ડ
- સ્ટેપ-અપ ઈન્ટરેસ્ટ બોન્ડ
- રિટાયરમેન્ટ બોન્ડ

- એન્કેશ બોન્ડ
- એજ્યુકેશન બોન્ડ
- મની મલ્ટીપ્લાયર બોન્ડ્સ
- ડીપ ડિસ્કાઉન્ટ બોન્ડ્સ

મુખ્ય વિશિષ્ટતાઓ

- ક્રિસિલ, ઈકરા, કેર, ફિચ ઈત્યાદિ સ્પેશિયલાઈઝ્ડ ક્રેડિટ રેટિંગ એજન્સી દ્વારા રેટિંગ આપવામાં આવે છે. બોન્ડ્સ પરનું વળતર ક્રેડિટ (સલામતી) રેટિંગ સાથેના વ્યસ્ત પ્રમાણમાં બદલાય છે.
- નિયમિત આવક માટે યોગ્ય. બોન્ડના પ્રકારના આધારે છ મહિને, ત્રણ મહિને અથવા મહિને વ્યાજ મળે છે
- બોન્ડ્સ બંને પ્રાયમરી અને સેકન્ડરી માર્કેટમાં ઉપલબ્ધ છે
- બજાર ભાવનો આધાર મેચ્યુરિટીએ વળતર, પ્રવર્તમાન વ્યાજ દર અને ઈશ્યુઅરના રેટિંગ પર છે.
- વ્યક્તિ આ બોન્ડ્સ બેન્કમાં ગીરવે મૂકી તેની સામે ઉધાર લઈ શકે છે
- લઘુતમ મૂડીરોકાણ ₹ ૫૦૦૦થી ₹ ૧૦,૦૦૦નું હોય છે.
- સમયગાળો સામાન્યતઃ પાંચ અને સાત વર્ષની વચ્ચેનો હોય છે
- ડીમેટ ફોર્મમાં ધારણ કરી શકાય છે

ડિબેન્ચર્સ

ડિબેન્ચર્સની મુખ્ય ખાસિયતો

- બોન્ડ્સની જેમ જ વિવિધ મેચ્યુરિટી સાથેના ફિક્સ્ડ રેટ ડેટ ઈન્સ્ટ્રમેન્ટ્સ છે, પરંતુ કંપનીઓ દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવે છે
- પ્રાઈવેટલી પ્લેસ્ડ કરાય છે અથવા સબસ્ક્રિપ્શન માટે ઓફર કરાય છે
- સ્ટોક એકસચેન્જ પર લિસ્ટેડ હોય અથવા ન પણ હોય. જો તે સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટ કરવામાં આવ્યાં હોય તો લિસ્ટિંગ પૂર્વે સેબી દ્વારા નિયુક્ત ક્રેડિટ રેટિંગ એજન્સી દ્વારા તેમને રેટિંગ મળ્યું હોવું જોઈએ.
- મેચ્યુરિટી પિરિયડ સામાન્યપણે ૩થી ૧૦ વર્ષ સુધીનો હોઈ શકે.

ડિબેન્ચર્સના પ્રકાર

- વિવિધ પ્રકારના ડિબેન્ચર્સ ઓફર કરી શકાય છે, જે નીચે મુજબ છેઃ
- નોન કન્વર્ટિબલ ડિબેન્સર્ચ (એનસીડી) - ઈશ્યુઅર દ્વારા પૂર્ણ રકમ રિડીમ કરવામાં આવે છે

- પાર્શિયલી કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર્સ (પીસીડી) - એક ભાગ રિડીમ કરવામાં આવે છે અને બાકીનો ભાગ ઈક્વિટી શેર્સમાં રૂપાંતર કરાય છે, જેમાં મૂડીરોકાણકારને વિકલ્પ આપ્યો હોય અથવા ન પણ આપ્યો હોય.
- ફુલ્લી કન્વર્ટિબલ ડિબેન્ચર્સ (એફસીડી) - સંપૂર્ણ મૂલ્યુનું ઈક્વિટીમાં રૂપાંતર થાય છે. રૂપાંતરણની કિંમત (કન્વર્ઝન પ્રાઈસ) ડિબેન્ચર્સ ઈશ્યુ કરતી વખતે જણાવવામાં આવે છે.

કંપની ફિકસ્ડ ડિપોઝિટ્સ

મુખ્ય ખાસિયતો

- કંપની દ્વારા ઓફર કરાતી ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ સ્કીમ. બેંક ડિપોઝિટ જેવી જ છે
- નાના રોકાણકારો પાસેથી નાણાં ઉછીનાં લેવા કંપની દ્વારા આનો ઉપયોગ થાય છે
- મૂડીરોકાણની મુદત સંભાળપૂર્વક પસંદ કરવી જોઈએ, કારણ કે મોટાભાગની એફડી મુદત પૂર્ણ થયા પહેલાં વટાવી શકાતી નથી.
- બેન્ક ડિપોઝિટ જેટલી સલામત નથી. કંપની ડિપોઝિટ્સ 'અનસિક્યોર્ડ' છે
- બેન્ક એફડી કરતાં ઊંચું વળતર ઓફર કરે છે, કારણકે તેમની સાથે વધુ જોખમો સંકળાયેલાં છે.
- તેમની સલામતી માટે રેટિંગ માર્ગદર્શક બની શકે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઘણા રોકાણકારો પાસેથી નાણાં એકત્ર કરે છે અને આ નાણાં સ્ટોક્સ, બોન્ડ્સ, શોર્ટ ટર્મ મની-માર્કેટ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટ્સ, અન્ય સિક્યુરિટીઝ અથવા અસ્ક્યામતોમાં અથવા આ ઈન્વેસ્ટમેન્ટનાં કેટલાંક સંયોજનમાં રોકે છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડની માલિકીનું મિશ્રિત હોલ્ડિંગ પોર્ટફોલિયો તરીકે ઓળખાય છે. દરેક યુનિટ ફંડ્સના હોલ્ડિંગ્સની રોકાણકારની પ્રમાણસરની માલિકી અને તેના પર થતી કમાણીનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સની વિશિષ્ટતાઓ

- પ્રોફેશનલ મેનેજમેન્ટ - નાણાં ફંડ મેનેજરો મારફત રોકવામાં આવે છે
- વૈવિધ્યીકરણ (ડાઈવર્સિફિકેશન) - ડાઈવર્સિફિકેશન એ એક મૂડીરોકાણનો વ્યૂહ છે જેને ટૂંકમાં એમ કહી શકાય કે ''એક જ ટોપલીમાં બધાં ઈંડાં ન રાખો''. વ્યક્તિગત સ્ટોક અથવા બોન્ડ્સની માલિકીને બદલે મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં માલિકીનો ભાગ ધરાવવાથી જોખમ ફેલાય જાય છે (વહેંચાઈ જાય છે.)
- ઈકોનોમી ઓફ સ્કેલ - મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ એક સમયે મોટા પ્રમાણમાં સિક્યુરિટીઝ ખરીદે અને વેચે છે, એટલે વ્યવહાર ખર્ચ પણ સિક્યુરિટીઝ માટે વ્યક્તિ દ્વારા ચૂકવાતા ખર્ચથી ઓછો આવે છે.
- તરલતા - વ્યક્તિ ગત શેર્સની માફક જ, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યુનિટ્સ બજારમાં વેચીને તેનું નાણાંમાં રૂપાંતર કરી શકાય છે.

- સરળતા - મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ખરીદવાનું સરળ છે. ઘણી બેન્કોએ તેમનાં પોતાના મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ સ્પોન્સર કર્યાં છે અને લઘુતમ મૂડીરોકાણની રકમ નાની છે
- મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સમાં મૂડીરોકણ કરતાં પહેલાં મૂડોરાકાણકારો એ ઉપરોક્ત દરેક વિશિષ્ટતાનો કાળજીપૂર્વક અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સના પ્રકાર

દરેક મ્યુચ્યુઅલ ફંડ પાસે પૂર્વનિશ્ચિત મૂડીરોકાણ લક્ષ્ય હોય છે જે ફંડ્સની અસ્ક્યામતો, મૂડીરોકાણના પ્રદેશ અને મૂડીરોકાણના વ્યૂહને તદાનુસારના બનાવે છે. મૂળભૂત સ્તરે, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સના ત્રણ પ્રકાર છેઃ

- ઈક્વિટી ફંડ્સ (સ્ટોક્સ - શેર્સ)
- ફિક્સ્ડ-ઈન્કમ ફંડ્સ (બોન્ડ્સ)
- મની માર્કેટ ફંડ્સ

તમામ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ આ અસ્કયામત વર્ગના વિવિધ સ્વરૂપે છે. દા.ત. ઝડપથી વૃદ્ધિ પામતી કંપનીઓમાં મૂડીરોકાણ કરનારા ઈક્વિટી ફંડ્સ ગ્રોથ ફંડ્સ કહેવાય છે, જ્યારે માત્ર સમાન ક્ષેત્ર અથવા પ્રદેશની કંપનીઓમાં મૂડીરોકાણ કરનારાં ઈક્વિટી ફંડ્સ સ્પેશિયાલિટી ફંડ્સ તરીકે ઓળખાય છે.

ફંડ પાકવાની તારીખ(મેચ્યુરિટી ડેટ)ના આધારે મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સનું વર્ગીકરણ ઓપન-એન્ડેડ અને ક્લોઝ્ડ-એન્ડ તરીકે પણ કરી શકાય છે.

ઓપન-એન્ડેડ ફંડ્સ

- ઓપન-એન્ડેડ ફંડ્સ મેચ્યુરિટી ડેટ ધરાવતાં નથી.
- મૂડીરોકાણકારો એસેટ મેનેટમેન્ટ કંપની (એએમસી) પાસેથી/ને તેમની મ્યુચ્યુઅલ ફંડ ઓફિસ અથવા તેમના ઈન્વેસ્ટર સર્વિસ સેન્ટર (આઈએસસી) અથવા સ્ટોક એક્સચેન્જ મારફત ઓપન-એન્ડેડ ફંડના યુનિટ્સ ખરીદી અને વેચી શકે છે.
- મ્યુચ્યુઅલ ફંડમાં જે ભાવે ખરીદી અને રિડમ્પશન વ્યવહારો થાય છે તે ભાવ ફંડની નેટ એસેટ વેલ્યુ (એનએવી) પર આધારિત હોય છે.

ક્લોઝ્ડ-એન્ડ ફંડ્સ

- ક્લોઝ્ડ-એન્ડ ફંડસ ચોક્કસ સમય માટે ચાલે છે
- નિર્દિષ્ટ મેચ્યુટરિટી તારીખે, તમામ યુનિટ્સ રિડીમ કરાય છે અને યોજના બંધ થાય છે.
- તરલતા પૂરી પાડવા માટે યુનિટ્સ સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટેડ હોવા જોઈએ.
- મૂડીરોકાણો શેર બજારમાં પ્રવર્તમાન ભાવે તેઓની વચ્ચે યુનિટ્સ વેચે અને ખરીદે છે.

મની માર્કેટ ફંડ્સ

- એકદમ ટૂંકી મુદતનાં આવકનાં સાધનોમાં મૂડીરોકાણ કરે છે
- વળતર કદાચ ખૂબ ઊંચું ન હોય, પરંતુ મુદ્દલ સલામત છે
- બચત ખાતા કરતાં વધુ સારા વળતરની ઓફર કરે છે, પરંતુ પ્રવાહિતા સાથે સમાધાન કર્યા વિના ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટ કરતાં ઓછું વળતર

બોન્ડ/ઈન્કમ ફંડ્સ

- સ્થિરતાના ધોરણે વર્તમાન આવક પૂરી પાડવાનો હેતુ
- મુખ્યત્વે સરકારી અને કોર્પોરેટ ડેટમાં મૂડીરોકાણ કરે છે
- ફંડ હોલ્ડિંગના મૂલ્યમાં કદાચ વધારો થાય, પરંતુ આ ફંડ્સનો મુખ્ય હેતુ મૂડીરોકાણકારોને સ્થિર રોકડ પ્રવાહ પૂરો પાડવાનો છે

બેલેન્સ્ડ ફંડ્સ (સમતોલ ભંડોળ)

- સલામતી, આવક અને મૂડી વધારાનું સમતોલ મિશ્રણ પૂરું પાડવાનો ધ્યેય
- ફિક્સ્ડ આવક અને ઈક્વિટીઝના સંયોજનમાં મૂડીરોકાણ કરવાનો વ્યૂહ

ઈક્વિટી ફંડ્સ

- શેર્સ અને સ્ટોક્સમાં મૂડીરોકાણ કરે
- મ્યુચ્યુઅલ ફંડના સૌથી મોટા વર્ગનું પ્રતિનિધત્વ કરે છે
- મૂડીરોકાણનો હેતુ કેટલીક આવક સાથે લાંબા ગાળે મૂડીવૃદ્ધિ
- મૂડીરોકાણના હેતુના વિવિધ પ્રકારોને કારણે ઈક્વિટી ફંડના ઘણા જુદા જુદા પ્રકારો

વિદેશી/આંતરરાષ્ટ્રીય ફંડ્સ

- આંતરરાષ્ટ્રીય ફંડ (અથવા વિદેશી ફંડ) વતન રાષ્ટ્રની બહાર હોય એવી કંપનીની ઈક્વિટીમાં મૂડીરોકાણ કરે છે

ક્ષેત્રીય ફંડ્સ

- આ ફંડનું લક્ષ્ય અર્થતંત્રના ચોક્કસ ક્ષેત્ર છે જેમ કે આર્થિક, ટેક્નોલોજી, આરોગ્ય ઈત્યાદિ

ઈન્ડેક્સ ફંડ્સ

- આ પ્રકારનાં મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ વિશાલ બજાર ઈન્ડેક્સ જેમ કે સેન્સેક્સ અથવા નિફ્ટીની કામગીરીની પ્રતિકૃતિ દર્શાવે છે.

- ઈન્ડેક્સ ફંડ માત્ર બજારના વળતરની પ્રતિકૃતિ દર્શાવે છે અને મૂડીરોકાણકારોને ઓછી ફીના સ્વરૂપમાં લાભ આપે છે

ઈક્વિટી શેર્સ

સામાન્ય અને પસંદગીના શેરના ધારકોનો કંપનીની માલિકીમાં હિસ્સો.

શેર બજાર એ નક્કી કરેલી કિંમતે કંપનીના શેર્સના ટ્રેડિંગ માટેનું જાહેર બજાર છે; આ સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટ થયેલી સિક્યુરિટીઝ છે.

આ શેર્સનું સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટિંગ અને ટ્રેડિંગ થાય છે, જે સેકન્ડરી માર્કેટમાં સ્ટોકની ખરીદી અને વેચાણની સગવડ પૂરી પાડે છે. બીએસઈ તરીકે જાણીતું ધ સ્ટોક એક્સચેન્જ મુંબઈ અને એનએસઈ તરીકે જાણીતું નેશનલ સ્ટોક એક્સચેન્જ એ ભારતમાં મુખ્ય સ્ટોક એક્સચેન્જો છે. સ્ટોક એક્સચેન્જનું કામ ખરીદદાર અને વેચાણકાર વચ્ચે સિક્યુરિટીઝના ટ્રેડિંગને સરળ બનાવવાનું છે, આમ બજાર પૂરી પાડે છે. બીજા મૂડીરોકાણોની સરખામણીએ ઈક્વિટીમાં મૂડીરોકાણ વધુ જોખમભર્યું અને નિશ્ચિતપણે વધુ સમય માગનારું છે.

ઈક્વિટીમાં બે પ્રકારે મૂડીરોકાણ થઈ શકે છેઃ

- પ્રાઈમરી માર્કેટ મારફત (જનતાને ઓફર કરાતા શેર્સ માટે અરજી કરીને)
- સેકન્ડરી માર્કેટ મારફત (સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટ થયેલા શેર્સ ખરીદીને)

પ્રથમ બજારોને સમજ્યા બાદ, યોગ્ય કંપની, શેર અને ભાવની પસંદગી કરવા વિશે જાણવું પણ મહત્ત્વનું છે. થોડું સંશોધન, વૈવિધ્યીકરણ અને યોગ્ય નિરીક્ષણ રોકાણકાર માટે સારું વળતર સુનિશ્ચિત કરે છે.

ડિપોઝિટરી સિસ્ટમ

શેર્સમાં મૂડીરોકાણ કરવા, 'શેર્સનું ડીમટિરિયલાઈઝેશન' શું છે એ સમજી લેવું જરૂરી છે, કારણ કે મોટા ભાગના શેર્સ હવે ''ડીમેટ'' સ્વરૂપમાં હોય છે. અગાઉ ફિઝિકલ (નક્કર) શેર સર્ટિફિકેટ ઈશ્યુ કરવામાં આવતાં હતાં, જે હવે ઈલેક્ટ્રોનિક ફોર્મમાં (વિજાણું સ્વરૂપમાં) પરિવર્તિત કરવામાં આવ્યાં છે. આ માટે, ડિપોઝિટરી સિસ્ટમને સમજવાનું આવશ્યક બને છે.

ડિપોઝિટરી એ એવી સંસ્થા છે, જે મૂડીરોકાણકારોએ રજિસ્ટર્ડ ડિપોઝિટર પાર્ટિસિપન્ટ મારફત કરેલી વિનંતીને ધ્યાનમાં રાખી મૂડીરોકાણકારની સિક્યુરિટીઝ (જેમ કે, શેર્સ, ડિબેન્ચર્સ, બોન્ડ્સ, સરકારી સિક્યુરિટીઝ, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યુનિટ ઈત્યાદિ) ઈલેક્ટ્રોનિક સ્વરૂપમાં ધારણ કરે છે. તે સિક્યુરિટીઝમાં વ્યવહારો સંબંધિત સેવાઓ પણ પૂરી પાડે છે. તેની સરખામણી બેન્ક સાથે થઈ શકે , જે ડિપોઝિટરોના ભંડોળને ધારણ કરે છે.

હાલમાં બે ડિપોઝિટરીઝ નેશનલ સિક્યુરિટીઝ ડિપોઝિટરી લિ. (એનએસડીએલ) અને સેન્ટ્રલ ડિપોઝિટરી સિસ્ટમ્સ (ઈન્ડિયા) લિ. (સીડીએસએલ) છે, જે સેબીમાં રજિસ્ટર્ડ થયેલી છે.

ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપન્ટ (ડીપી) એ ડિપોઝિટરીનો એક એજન્ટ છે, જેના મારફત તે મૂડીરોકાણ સાથે સંપર્કમાં આવે છે અને ડિપોઝિટરી સેવાઓ પૂરી પાડે છે. જાહેર નાણાકીય સંસ્થાઓ, શિડ્યૂલ્ડ કમર્શિયલ બેન્કો, રિઝર્વ બેન્ક ઓફ ઈન્ડિયાની મંજૂરી સાથે ભારતમાં કામકાજ કરતી વિદેશી બેન્કો, રાજ્ય નાણાકીય નિગમો,

કસ્ટોડિયન્સ, શેરબ્રોકરો, ક્લિયરિંગ કોર્પોરેશન/ક્લિયરિંગ હાઉસીસ, એનબીએફસી અને શેર ટ્રાન્સફર એજન્ટ અથવા ઈશ્યુના રજિસ્ટ્રાર સેબી દ્વારા સૂચિત ધોરણોનું પાલન કરી ડીપી તરીકે નોંધણી કરાવી શકે. બેન્કિંગ સેવાઓ શાખા મારફત મેળવી શકાય, જ્યારે ડિપોઝિટરી સેવાઓ ડીપી મારફત પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

હવે સ્ટોક એક્સચેન્જમાં સોદા કરવા અથવા પબ્લિક ઈશ્યુ માટે અરજી કરવા બેનિફિશિયલ ઓનર એકાઉન્ટ (બીઓ) ખોલાવવાનું દરેક મૂડીરોકાણ માટે ફરજિયાત છે. તેથી, નીચે જણાવેલા ફાયદાઓને ધ્યાનમાં લેતાં, બેનિફિશિયલ ઓનર (બીઓ) એકાઉન્ટ હોવું એ સલાહભર્યું છે.

જોકે, ભૌતિક સ્વરૂપમાં નાના મૂડીરોકાણકારો (વધુમાં વધુ ૫૦૦ શેર્સ, તેમનું મૂલ્ય ગમે તે હોય) દ્વારા ટ્રેડિંગને સરળ બનાવવા સ્ટોક એક્સચેન્જો વધારાની ટ્રેડિંગ વિન્ડો પૂરી પાડે છે, જે નાના રોકાણકારોને ફરજિયાત ડીમેટ યાદીમાં હોય એવા ભૌતિક શેર્સ વેચવાની એક વખતની સગવડ આપે છે. ખરીદદારે આ પ્રકારના શેર્સ બીજાને વેચવા પૂર્વે તેને ડીમેટમાં ફેરવવા પડે છે.

ડિપોઝિટરી સેવાઓ પ્રાપ્ત કરવાના ફાયદા :

- સિક્યુરિટીઝ ધારણ કરવાનો સલામત અને અનુકૂળ માર્ગ
- સિક્યુરિટીઝની તાત્કાલિક ટ્રાન્સફર
- સિક્યુરિટીઝની ટ્રાન્સફર પર કોઈ સ્ટેમ્પ ડ્યૂટી નહીં
- ભૌતિક સર્ટિફિકેટ સાથે સંકળાયેલા બેડ ડિલિવરી, બનાવટી સિક્યુરિટીઝ, વિલંબ, ચોરી જેવાં જોખમો નાબૂદ થાય છે
- સિક્યુરિટીઝની ટ્રાન્સફર સાથે સંકળાયેલા પેપરવર્કમાં ઘટાડો
- વ્યવહાર ખર્ચમાં ઘટાડો
- ઑડ લૉટની કોઈ સમસ્યા નહીં, એક શેરનો સોદો પણ થઈ શકે
- નોમિનેશનની સુવિધા
- ડીપી પાસેના રેકોર્ડમાંનાં સરનામામાં ફેરફારની નોંધણી એ તમામ કંપનીઓમાં ઈલેક્ટ્રોનિક રીતે થઈ જાય છે, જેમાં રોકાણકાર સિક્યુરિટીઝ ધારણ કરતો હોય; દરેક કંપનીને અલગ પત્ર દ્વારા જાણ કરવાની જરૂર પડતી નથી.
- ડીપી દ્વારા જ સિક્યુરિટીઝ ટ્રાન્સફર થઈ જાય છે; કંપનીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરવાની જરૂર રહેતી નથી
- બોનસ/વિભાજન/એકત્રીકરણ/મર્જર ઈત્યાદિને કારણે મળતા શેર્સ આપમેળે (ઓટોમેટિક) શેર્સના ડીમેટ એકાઉન્ટમાં જમા થઈ જાય છે.
- એક જ એકાઉન્ટમાં ઈક્વિટી અને ડેટ ઈન્સ્ટ્રુમેન્ટમાં મૂડીરોકાણ ધારણ કરી શકાય

યાદ રાખવાના મુદ્દા

- પાર્ટિસિપન્ટની રેન્જ નાના વ્યક્તિગત રોકાણકારોથી લઈને મોટા ફંડ વેપારીઓ સુધીની હોય છે, જે કયાંય પણ સ્થિત હોઈ શકે
- કંપનીઓ માટે, નાણાં ઊભા કરવાના સૌથી મહત્ત્વના સ્રોતોમાંનો એક
- કંપનીઓના શેર્સનું જાહેર ટ્રેડિંગ થઈ શકે અથવા જાહેર બજારમાં કંપનીની માલિકીના શેર્સ વેચીને અતિરિકત મૂડી એકત્ર થઈ શકે એની સવલત સ્ટોક એક્સચેન્જ પૂરી પાડે છે.
- શેર બજારને અવારનવાર દેશની આર્થિક તાકાત અને વિકાસનો મુખ્ય નિર્દેશક (ઈન્ડિકેટર) ગણવામાં આવે છે.
- બેન્ક ડિપોઝિટ અથવા બોન્ડ્સથી વિપરિત શેરોના ભાવમાં મોટી વધઘટ થાય છે.
- ઈક્વિટી શેર્સમાં રોકાણ કરવાનાં કારણોની પણ સમયાંતરે સમીક્ષા કરવી જ જોઈએ , જેથી કરીને તે હજી સુધી યોગ્ય છે તેની ખાતરી થાય
- કેટલીક વાર બજાર આર્થિક અથવા નાણાકીય સમાચાર પ્રતિ અતાર્કિક રીતે પ્રતિક્રિયા આપે છે એમ લાગે છે, ભલે ને પછી, આ સમાચારની સિક્યુરિટીઝના મૂલ્ય પર કોઈ વાસ્તવિક અસર થવાની શક્યતા નહિવત્ હોય.
- ટૂંકા ગાળામાં, બજારને ઝડપથી બદલનારી ઘટનાઓ દ્વારા સ્ટોક અને બીજી સિક્યુરિટીઝના ભાવ ઘટી અથવા વધી શકે છે; શેર બજારની વર્તણૂક માટે કોઈ પણ આગાહી કરવાનું મુશ્કેલ બનાવે છે.

મૂડીરોકાણની ફિલસૂફીઓ

- દરેક મૂડીરોકાણના જોખમનું મૂલ્યાંકન કરો
- પરિવારની ટૂંકા ગાળાની અને લાંબા ગાળાની જરૂરિયાતો અંગે સ્પષ્ટ રહો
- જરૂરિયાતોના આધારે મૂડીરોકાણનો નિર્ણય લો
- તમે સમજી ન શકો એવી યોજનામાં મૂડીરોકાણ ન કરો
- કોઈના વિશ્વાસે મૂડીરોકાણ ન કરો. દરેક બાબતના દસ્તાવેજી પુરાવા જુઓ
- દરેક આવક પર કરવેરાની અસર ધ્યાનમાં લો
- બજાર અંગેની ટિપ્સ અથવા અફવાઓનું આંધળું અનુસરણ ન કરો
- કોઈ પણ વસ્તુ જે અકુદરતી રીતે ઊંચી અથવા નીચી ભાસે, તેમાં કોઈ ભેદ (રહસ્ય) હોય છે
- એવી યોજનાઓને ન અનુસરો, જ્યાં કદાચ વ્યાજ સલામત રહે, પણ મુદ્દલ ગુમાવવી પડે.
- પ્રોડકટને સારી રીતે સમજ્યા બાદ જરૂરી જ્ઞાન સાથે મૂડીરોકાણ કરો

૫. રક્ષણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

વિમા પોલિસીઓ

વિમો એ ભાવિ નુકસાન સામેનું રક્ષાકવચ છે. જોકે, જીવન વિમો સૌથી સામાન્ય છે, છતાં બીજી યોજનાઓ પણ છે, જે નિયમિત આવક ઉત્પન્ન કરે છે અને બીજા પ્રકારનાં નુકસાનોને આવરી લે છે.

જીવન વિમો

જીવન વિમો એટલે કોઈક ઘટના બને તો જેનો વિમો ઉતરાવ્યો હોય તે વ્યક્તિ અથવા, તેના બાદ નાણાં મેળવવાની હકદાર વ્યક્તિને કેટલીક રકમની ચુકવણી કરવાનો એક કરાર. જો તમારું મૃત્યુ થાય તો તમારા પરિવારને પડેલી આવકની ખોટ પૂરી કરવા માટે ભંડોળ ઉપલબ્ધ કરાવી આર્થિક સુરક્ષા પૂરી પાડવાની આ સારી પદ્ધતિ છે.

મુદતી જીવન વિમો

- ભારતમાં પ્રખ્યાત થઈ રહ્યો છે
- વીમાકવચ ધરાવતી વ્યક્તિનું મૃત્યુ થાય તો નિયુક્ત લાભપ્રાપ્તકર્તા (બેનિફિશિયરી)ને સામટી રકમ (લમ્પ સમ) ચૂકવાય છે
- પોલિસીઓ સામાન્યપણે ૫, ૧૫, ૨૦ કે ૩૦ વર્ષ માટે હોય છે.
- બીજી વીમા પોલિસીઓની સરખામણીએ પ્રીમિયમ ઓછું
- તેનું કોઈ રોકડ મૂલ્ય નથી

સ્થાયી નિધિ (એન્ડાઉમેન્ટ) પોલિસીઓ

- પ્રીમિયમની સામયિક ચુકવણીની સુવિધા પૂરી પાડે છે અને વિમાકવચ ધરાવતી વ્યક્તિનું મૃત્યુ થાય અથવા પોલિસી પાકવાની તારીખે, બેમાંથી જે પહેલાં બને તે, ત્યારે એકસામટી રકમ મળે છે.

એન્યુઈટી/પેન્શન પોલિસીઓ/ફંડ્સ

- જીવન વિમાનું કવચ નહીં, પરંતુ જીવનભર અથવા કેટલાક નિશ્ચિત સમાયગાળા સુધી માત્ર આવકની બાંયધરી
- નિવૃત્તિ બાદ આવક મેળવવા આ પોલિસી લેવામાં આવે છે
- પ્રીમિયમ એકસામટું ભરી શકાય અથવા કેટલાંક વર્ષ માટે હપ્તાઓ દ્વારા ચૂકવી શકાય
- નિર્દિષ્ટ તારીખથી ઈન્સ્યુર્ડ (વીમાકવચ ધરાવતી વ્યક્તિ)ને ચોક્સ રકમ સમયાંતરે પાછી મળે છે (મહિને, છ મહિને અથવા વાર્ષિક ધોરણે)

- જો ઈન્સ્યુર્ડ મૃત્યુ પામે તો , તે બાકીનો લાભ નોમિનીને પણ ઓફર કરે છે.

યુનિટ્સ લિન્કડ ઈન્સ્યુરન્સ પોલિસી (યુએલઆઈપી - યુલિપ)

- યુલિપ એ એક એવી જીવન વિમા પોલિસી છે, જે જોખમ સામે સુરક્ષા અને મૂડીરોકાણ બંનેની તક પૂરી પાડે છે.
- મૂડી બજારની ચંચળતા(વધઘટ)ની યુલિપની કામગીરી પર સીધી અસર થાય છે
- મૂડીરોકાણનું જોખમ સામાન્ય પણે મૂડીરોકાણ દ્વારા સહન કરવામાં આવે છે
- મોટા ભાગના ઈન્સ્યુઅરો વ્યક્તિના મૂડીરોકાણના હેતુઓ, જોખમના પ્રોફાઈલ અને સમયની ક્ષિતિજને અનુકૂળ આવે એવાં વિવિધ ફંડ ઓફર કરે છે. જુદા જુદા ફંડના જોખમ પ્રોફાઈલ (સંભવિત જોખમ) પણ ભિન્ન હોય છે. ફંડમાંથી વળતર માટેની સંભાવના પણ જે તે ફંડ પ્રમાણે જુદી જુદી હોય છે.
- વિવિધ ઈન્સ્યુરર દ્વારા ઓફર કરાતી યુલિપના ચાર્જ(ફી)ના માળખામાં પણ ભિન્નતા હોય છે.
- વિસ્તૃતપણે જુદી જુદી ફી અને ચાર્જીસમાં પ્રીમિયમ ફાળવણી ચાર્જ, મોર્ટાલિટી ચાર્જીસ, ફંડ મેનેજમેન્ટ ફીઝ, પોલિસી/એડમિનિસ્ટ્રેશન ચાર્જીસ અને ફંડ સ્વિચિંગ (એક ફંડમાંથી બીજા ફંડમાં જવું) ચાર્જીસનો સમાવેશ થાય છે.

નવી પેન્શન યોજના, ૨૦૦૯ (એનપીએસ)

- સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા ધરાવતી યોગદાન યોજના, જે ૧૮થી ૫૫ વર્ષની વચ્ચેના કોઈ પણ ભારતીય નાગરિક માટે ખુલ્લી (ઉપલબ્ધ) છે
- વ્યક્તિ પેન્શન યોજનામાં કેટલીક રકમ તે નિવૃત્ત થાય ત્યાં સુધી રોકે છે
- નિવૃત્તિ સમયે, વ્યક્તિને એકઠાં થયેલાં નાણાં ઉપાડવાની અથવા નિયમિત આવક મેળવવા વીમા કંપની પાસેથી તાત્કાલિક એન્યુઈટી ફોર્મ ખરીદવાની અથવા આ બંને બાબતની છૂટ આપે છે. તાત્કાલિક એન્યુઈટી ખરીદવા માટે ઓછામાં ઓછા ૪૦ ટકા રકમ વાપરવાની જરૂર પડે છે. એકઠા થયેલાં નાણાંમાંથી વધુમાં વધુ ૬૦ ટકા રકમ ઉપાડી શકાય છે.
- તાત્કાલિક એન્યુઈટી ખરીદવાથી વીમા કંપની પાસેથી નિયમિત ચુકવણીની (નિયમિત રકમ મળવાની) ધરપત થાય છે. આ ચુકવણી મહિને, ચાર મહિને, છ મહિને અથવા વર્ષમાં એક વાર હોઈ શકે.
- યોગદાન (કોન્ટ્રિબ્યુશન)દીઠ ઓછામાં ઓછા ₹ ૫૦૦નું મૂડીરોકાણ કરવાની જરૂર પડે છે. દર વર્ષે ઓછામાં ઓછા ચાર કોન્ટ્રિબ્યુશન કરવાં પડે છે. આના સિવાય, દર વર્ષે ઓછામાં ઓછા ₹ ૬,૦૦૦નું મૂડીરોકાણ કરવું પડે છે.
- મૂડીરોકાણ કરવા માટેનાં નાણાની રકમ તેમ જ કોન્ટ્રિબ્યુશનની સંખ્યા એમ બે ઉપલી મર્યાદા હોય છે.
- એનપીએસમાં તમે રોકેલાં નાણાંનું સંચાલન પ્રોફેશનલ મેનેજરો દ્વારા કરવામાં આવે છે.

- જો તમે તમારા ફંડ મેનેજરની કામગીરીથી સંતુષ્ટ ન થયા હો તો તમે ફંડ મેનેજર બદલી શકો છો.
- આ એવું ખાતું છે જેમાંથી તમે કોઈ ઉપાડ ન કરી શકો અને તમે ૬૦ વર્ષના થાઓ ત્યાં સુધી આ ખાતામાં મૂડીરોકાણ ભેગું થાય છે. જો મૃત્યુ થાય, ગંભીર બીમારી આવે અથવા તો તમે તમારું પ્રથમ ઘર ખરીદતા હો કે બાંધતા હો તો જ ઉપાડની છૂટ મળે છે.
- ઈન્કમ ટેક્સ એકટના સેકશન ૮૦ સીસીડી હેઠળ, એનપીએસમાં ₹ ૧ લાખ સુધીના મૂડીરોકાણ માટે કર કપાતનો દાવો કરી શકાય છે. યાદ રાખો કે સેકશન ૮૦ હેઠળ ઉપલબ્ધ ₹ ૧ લાખની મર્યાદા, ઉપરાંતની આ રૂ.૧લાખની મર્યાદા નથી.
- પીપીએફમાં ભલે મળે, પણ અહીં વળતરની કોઈ બાંયધરી નથી. તમે કેટલા પૈસા બનાવો છે તેનો આધાર તમે પસંદ કરેલા ફંડ મેનેજરની કામગીરી પર રહેલો છે.

આરોગ્ય વીમો

આરોગ્ય વીમા પોલીસીઓ તમને કેટલીક બિમારી સામે રક્ષણ પૂરું પાડે છે અને કયારેક તમને સારવારની જરૂર પડે તો નાણાકીય રીતે તમે સલામત રહો તેની બાંયધરી આપે છે. તેઓ તમારી માનસિક શાંતિ અકબંધ રાખે છે, સારવારના ખર્ચ અંગેની તમારી તમામ ચિંતાઓ નાબૂદ કરે છે, અને વધુ મહત્ત્વની બાબતો પર તમારી શક્તિ કેન્દ્રિત કરવાની રાહત આપે છે.

ભારતમાં કેટલાક આરોગ્ય વિમા અથવા મેડિકલ વિમા યોજનાઓ ઉપલબ્ધ છે. તેમના દ્વારા ઓફર કરાતા કવરેજને આધારે તેમનું વિભાજન નીચે મુજબના વર્ગમાં થઈ શકેઃ

કોમ્પ્રિહેન્સિવ હેલ્થ ઈન્સ્યુરન્સ કવરેજઃ આ યોજનાઓ તમને હોસ્પિટલાઈઝેશન કવર (કવચ) મારફત સંપૂર્ણ આરોગ્ય કવરેજ પૂરું પાડે છે અને સાથે સાથે બીજી કોઈ આરોગ્યજતન ખર્ચાઓને તમે પહોંચી વળો એટલા માટે આરોગ્ય ભંડોળનું સર્જન પણ કરે છે.

હોસ્પિટલાઈઝેશન પ્લાનઃ આ આરોગ્ય વિમા યોજના જો તમને હોસ્પિટલમાં દાખલ થવાની જરૂર પડે તો તેનો ખર્ચ પણ આવરી લે છે. આ કેટેગરીમાં, વિવિધ પ્રકારના ખર્ચાઓ માટે પ્રોડક્ટ કદાચ જુદા જુદા પેઆઉટ માળખાં અને મર્યાદાઓ ધરાવી શકે. હોસ્પિટલાઈઝેશન કવરેજ કદાચ રિઈમ્બર્સમેન્ટ (પહેલાં ખર્ચ તમે ભોગવો અને પછી વીમા કંપની પાસેથી એ રકમ મળે) આધારિત યોજના અથવા નિર્ધારિત લાભ યોજનાઓ હોઈ શકે. આ યોજનાનો હેતુ અવારનવાર થતા તબીબી ખર્ચાઓને આવરી લેવાનો છે.

ક્રિટિકલ ઈલનેસ પ્લાન (ગંભીર બીમારી સંબંધિત યોજના)ઃ આ આરોગ્ય વિમા યોજનાઓ તમને હાર્ટ એટેક, અંગ પ્રત્યારોપણ, સ્ટ્રોક અને કિડની ફેઈલર જેવી ગંભીર બીમારી સામે કવરેજ પૂરું પાડે છે. આ યોજનાનો હેતુ કયારેક જ આવતા અને મોટા તબીબી ખર્ચને આવરી લેવાનો છે.

સ્પેસિફિક કન્ડિશન્સ કવરેજ : ડાયાબિટીઝ અથવા કેન્સરને કારણ થતી કેટલીક જટિલતાઓ સામે આરોગ્ય વિમો ઓફર કરવા વિશેષપણે તૈયાર કરાયેલી આ યોજનાઓ છે. તેઓ ડિસીઝ મેનેજમેન્ટ પ્રોગ્રામ જેવા કેટલાક વિશિષ્ટ લક્ષણો પણ ધરાવી શકે છે, જે નિર્દિષ્ટ શરતોને આધીન હોય છે.

**** અહીં આપેલી માહિતી કદાચ બદલાઈ શકે છે આથી સ્કીમ્સની છેલ્લામાં છેલ્લી જોગવાઈઓ વાંચો.***

૬. ઋણ સંબંધિત પ્રોડક્ટ્સ

આજે જ્યારે જીવનનિર્વાહ ખર્ચ એટલો વધી ગયો છે ત્યારે ઋણ એ સામાન્ય બાબત બની ગઈ છે. સંખ્યાબંધ લોકો વ્યક્તિગત લોન (ધિરાણ), કાર લોન, મોર્ગેજ લોન (સંપત્તિ ગીરવે મૂકીને ધિરાણ લેવું તે) અને બીજી ઘણા બધા પ્રકારની લોન માટે અરજી કરે છે. એમ લાગે છે કે દરેક બાબત માટે લોન ઉપલબ્ધ છે. ઘણી વાર ઘણાં મોટાં દેવાં (ઋણ)ને કારણે આર્થિક સમસ્યાઓ શરૂ થાય છે.

ઉપલબ્ધ વિવિધ પ્રકારની લોન

પર્સનલ લોન

વ્યક્તિ જ્યારે તાત્કાલિક આર્થિક ખર્ચ ઉઠાવી શકે એમ ન હોય ત્યારે અથવા તેના ગજા બહાર હોય તેવી અનપેક્ષિત જરૂરિયાત પૂરી કરવા સામાન્યતઃ વ્યક્તિગત (પર્સનલ) લોન લેવામાં આવે છે. માત્ર વધારાનાં નાણાં માટે અથવા અનાવશ્યક ચીજો ખરીદવા અંગત લોન લઈ લોકો ઘણીવાર આર્થિક મુશ્કેલીમાં સપડાય છે અને પછી તેમને જાણ થાય છે કે તેઓ દર મહિને જરૂરી ચુકવણી કરી શકે તેમ નથી.

મુખ્ય લક્ષણો

- વાર્ષિક ૧૪.૧૮ ટકાના ઊંચા વ્યાજ દર, ઊંચી ફી અને મોટા માસિક હપ્તાઓ માટે તૈયાર રહો.
- અરજી પ્રક્રિયા ઘણો સમય લઈ લે, મંજૂરી માટે અઠવાડિયાંઓ લાગી જાય, નાણાં મેળવતાં પણ ઘણો સમય લાગે, અનપેક્ષિત તાત્કાલિક જરૂરિયાત માટે આવી લોન એકદમ અવ્યવહારુ છે.
- પર્સનલ લોનના દર અને શરતો બદલાતી રહે, કાળજીપૂર્વક સરખામણી કરો એ ડહાપણભર્યું છે. તાકીદના ભંડોળ માટે ગ્રાહક જરૂરી હોય તેના કરતાં વધુ ન ચૂકવે એની તકેદારી રહે છે.
- તમારી રીતે સમય લો અને પર્સનલ લોન લેતાં પહેલાં સારી રીતે અભ્યાસ કરો.
- તાકીદની જરૂરિયાત સિવાય આવી લોન લેવાનું સલાહભર્યું નથી.

હાઉસિંગ લોન

હોમ લોન એક એવી બીજી લોન છે જે તમારા ઘરને જામીન રાખી આપવામાં આવે છે. જો તમે તમારું પ્રથમ ઘર ખરીદી રહ્યા છો તો હોમ લોન્સના લાભ-ગેરલાભ સમજવાનું જરૂરી છે. અર્થતંત્ર તથા બજાર સાથે સંકળાયેલાં એવાં ઘણાં પરિબળ છે, જે તમારી હોમ લોન પર અસર કરે છે.

મુખ્ય લક્ષણો

- મિલકતના મૂલ્યના ૭૫.૮૦ ટકા નાણાં બેંક આપે છે.
- ટૂંકા સમયગાળા માટે બેંકોએ તાજેતરમાં નીચા નિશ્ચિત 'ટીઝર' દર ઓફર કરવાનું શરૂ કર્યું છે. થોડા સમય બાદ વ્યાજ દરમાં ઉછાળો આવે છે અને ચલ બને છે (બદલાતા રહે છે).

- ઝીણા અક્ષરમાં છાપેલી વિગત ધ્યાનથી વાંચો.
- મોટા ભાગની હાઉસિંગ લોનનો ઓછામાં ઓછો લોક-ઈન પિરિયડ ૩ વર્ષ અથવા વધુ હોય છે.
- પૂર્વ ચુકવણી માટે ભારે દંડ
- છૂપા ખર્ચ (ફીઝ)માં મુલવણી ફી અને લોન સાથે સંકળાયેલા બીજા ચાર્જીસ
- જો તમારે ઘર વેચવું હોય તો લોન તાત્કાલિક ભરપાઈ કરવી પડે છે.

રીવર્સ મોર્ગેજ

નિયમિત મોર્ગેજ પ્રક્રિયા કરતાં એકદમ વિરોધી એટલે રીવર્સ મોર્ગેજ. ગીરવે મૂકેલી સંપત્તિ માટે વ્યક્તિ બેંકને ચૂકવે છે. આ ખ્યાલ પશ્ચિમી રાષ્ટ્રોમાં ખાસ કરીને પ્રચલિત છે.

મુખ્ય લક્ષણો

- વરિષ્ઠ નાગરિક જે ઘર (મિલકત) ધરાવતો હોય, પરંતુ જેની પાસે નિયમિત આવકનો સ્રોત ન હોય તે બેંક અથવા હાઉસિંગ ફાઈનાન્સ કંપની પાસે તેની મિલકત ગીરવે મૂકી શકે છે. બેંક/હાઉસિંગ ફાઈનાન્સ કંપની વ્યક્તિને નિયમિત ચુકવણી કરે છે.
- સારી બાબત એ છે કે પોતાની મિલકત 'રીવર્સ મોર્ગેજ' કરે છે તે વ્યક્તિ આજીવન ઘરમાં રહી શકે છે અને બહુ જરૂરી નિયમિત આવક મેળવતી રહે છે. આવી અસરકારક અને મિલકત તેના માલિકને કમાણી કરાવે છે.
- ઘરમાં રહેતી વ્યક્તિનું મૃત્યુ થાય તો અને લોન રીકવર કરવા બેંકને મિલકત વેચવાનો અધિકાર છે. જો કોઈ રકમ વધે તો તે કાનૂની વારસદારને આપવામાં આવે છે.

આરબીઆઈ દ્વારા ભારતમાં રીવર્સ મોર્ગેજ માટે તૈયાર કરાયેલી નમૂનારૂપ માર્ગદર્શિકાનાં મુખ્ય લક્ષણો નીચે મુજબ છેઃ

- ૬૦ વર્ષની ઉપરના કોઈ પણ ઘર માલિક પાત્રતા ધરાવે છે.
- રહેણાક મિલકત કિંમતના ૬૦ ટકા સુધીની મહત્તમ લોન મળે છે.
- મહત્તમ ગાળો ૧૫ વર્ષ છે.
- ઉછીના લેનાર વ્યક્તિ તેની મરજી મુજબ કોઈ પણ સમયે માસિક, ત્રિમાસિક, વાર્ષિક કે એકસામટી ચુકવણી માટેનો વિકલ્પ પસંદ કરી શકે.
- બેંક અથવા હાઉસિંગ ફાઈનાન્સ કંપની દ્વારા દર પાંચ વર્ષે એક વાર મિલકતનું પુનઃમૂલ્યાંકન હાથ ધરવામાં આવે છે.
- રીવર્સ મોર્ગેજ દ્વારા મળતી રકમ લોન તરીકે ગણવામાં આવે છે, નહીં કે આવક તરીકે.

- રીવર્સ મોર્ગેજના દર નિશ્ચિત અથવા ફ્લોટિંગ (બદલાતા) હોઈ શકે અને તેથી બજારની સ્થિતિ મુજબ બદલાતા હોય છે. બજારની સ્થિતિ લોન લેનાર વ્યક્તિ દ્વારા પસંદ કરાયેલા વ્યાજ દર માળખાના આધારે બદલાતી હોય છે.

સિક્યુરિટીઝ સામે લોન

અંગત જરૂરિયાતની સંભાળ લેવા સિવાય મૂડીરોકાણ જાળવી રાખવું એ શેર્સ સામે લોન લેવાનો મુખ્ય હેતુ છે. લોકો તેમની ઓચિંતી (આકસ્મિક ખર્ચની) જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા અને ખરેખર શેર્સ વેચ્યા વિના પ્રવાહિતા મેળવવા આ પ્રકારની લોન લે છે. તમને થોડા મહિનાની અંદર ચોક્કસ રકમ મળવાની અપેક્ષા હોય અને આ વચગાળામાં કેટલાંક નાણાંની જરૂર હોય ત્યારે જ સિક્યુરિટીઝ સામે લોન લેવાનું સલાહભર્યું છે.

મુખ્ય લક્ષણો

- આરબીઆઈ ડીમેટ શેર્સના મૂલ્યના ૭૫ ટકા સુધી અને ફિઝિકલ શેર્સના મૂલ્યના ૫૦ ટકા સુધીનું ધિરાણ આપવાની બેંકને છૂટ આપે છે. જોકે બેંકો તેમની જાતે ધિરાણ આપવાની પોતાની મર્યાદા નક્કી કરી શકે છે.
- જે સિક્યુરિટીઝ સામે બેંકો લોન આપે છે તે સિક્યુરિટીઝની માન્યતા પ્રાપ્ત યાદી તેમની પાસે હોય છે. આ યાદી બધી બેંકોની સમાન નથી હોતી. વખતોવખત આ યાદીમાં સુધારો કરવામાં આવે છે.
- મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યુનિટ્સ સામેની લોન આ યુનિટ્સની એનએવી આધારિત હોય છે.
- સિક્યુરિટીના મૂલ્યાંકન, લાગુ પડતું માર્જિન, લોનનું વ્યાજ ભરવાની અને પુનઃચુકવણી કરવાની તમારી ક્ષમતા તથા અન્ય શરતોના આધારે લોનની રકમ તમને મળશે.
- વ્યાજ દર સામાન્યતઃ ૧૪થી ૧૮ ટકાની વચ્ચે હોય છે.
- ચાર્જીસ બેંકે બેંકે બદલાય છે અને સાધારણ રીતે પ્રોસેસિંગ ફી (૧-૧૫ ટકા) અને દસ્તાવેજીકરણ શુલ્કનો સમાવેશ થાય છે.
- માત્ર પૂર્ણ ભરપાઈ થયેલા શેર સ્વીકારવામાં આવે છે.
- કોર્પોરેટ, સગીર વ્યક્તિ, પેઢી, એચયુએફ અને એનઆરઆઈના નામે શેર્સ હોય તો તેની સામે આ સ્કીમ હેઠળ ધિરાણ કરાતું નથી.

ક્રેડિટ કાર્ડ ડેટ

પર્સનલ લોન સહિતના બીજા તમામ વિકલ્પ વપરાઈ જાય ત્યારે ક્રેડિટ કાર્ડ ઋણનો આશ્રય લેવાય છે. ક્રેડિટ કાર્ડ ઋણ અનસિક્યોર્ડ (અસલામત) હોય છે. એટલે તેનો વ્યાજ દર પણ ઘણો ઊંચો હોય છે. તમારી પાસે નાણાં ન હોય ત્યારે પણ નાણાં ખરીદવાની શક્તિ ક્રેડિટ કાર્ડ તમને આપે છે. ઘણા યુવા લોકો બિનજરૂરી ચીજો પર ખર્ચ કરી આનો દુરુપયોગ કરે છે.

ક્રેડિટ કાર્ડ ઋણથી દૂર રહો. ઘણા યુવાઓને ક્રેડિટ ઋણને લીધે સમસ્યાઓ નડે છે. માત્ર ઓછામાં ઓછી ચુકવણી મોંઘી છે અને તમે લાંબા ગાળા સુધી દેવા હેઠળ રહો છો. તમારા ઋણ માટે શક્ય હોય એટલા સાતત્યથી ચુકવણી કરો. તમે આમ કરી શકવાથી ખુશ રહેશો.

મુખ્ય લક્ષણો

- બીજી ક્રેડિટ સુવિધાઓની સરખામણીએ ક્રેડિટ કાર્ડના વ્યાજ દર સંભવતઃ સૌથી વધુ હોય છે. વ્યાજનો દર વાર્ષિક ૧૮થી ૩૬ ટકાની વચ્ચે હોય છે.
- વ્યાજ અને દંડ મારફત દેવું વધતું રહે છે. વ્યાજ મુક્ત સમયગાળો પૂર્ણ થાય તે પહેલાં તમે તમારી બાકી રહેલી નાણાંની ચુકવણી ન કરો તો તમારે ઊંચો વ્યાજ દર ચૂકવવો પડે છે. આનાથી તમારું ક્રેડિટ કાર્ડ ઋણ ઘટવાનું મુશ્કેલ બની શકે છે.
- મોટા ભાગના ક્રેડિટ કાર્ડની મર્યાદાઓ ઓછી (નીચી) હોવાથી કેટલાક ઋણ લેનારાઓ મહિનાથી મહિનાના ધોરણે વ્યાજની ચુકવણી સાપેક્ષ રીતે ઓછી હોય છે એ હકીકત પ્રત્યે બેદરકાર રહે છે. આ ભયંકર પ્રથા છે, કારણ કે વ્યાજની જે રકમ તમે ચૂકવો છો તે ઝડપથી એટલી વધી જાય છે કે તમારા મૂળ ઋણની રકમ કરતાં વ્યાજની રકમ વધી જાય છે.
- એકથી વધુ કાર્ડ ધરાવતા હો ત્યારે સાવધાન રહો અને ક્રેડિટ કાર્ડ પૂરા પાડનારાઓ દ્વારા કરાતા માર્કેટિંગ પ્રમોશનથી પણ સાવચેત રહો. તેઓ સક્રિય પ્રયાસ કરી તમારા ક્રેડિટ કાર્ડની મર્યાદા વધારવામાં સફળ થાય છે.

વધુ પડતું ઋણ ટાળવાના ઉપાયઃ

ઋણની મર્યાદા નક્કી કરો.

- તમને કેટલું ઋણ પરવડી શકે તે નક્કી કરો પછી ખાતરી કરી લો કે તમારું કુલ દેવું તમે નક્કી કરેલી મર્યાદાથી ઓછું હોય.
- તમારી આવકના એકમાંથી કેટલાં નાણાં તમે ઋણ પર ખર્ચવા તૈયાર છો એની મર્યાદા પણ તમે નિશ્ચિત કરી શકો. તમે તમારી ક્રેડિટ વધુ પડતી ન લંબાવો એની તકેદારી રાખવામાં આ મર્યાદા ઉપયોગી થઈ શકે.

ઋણ માટે કાળજીપૂર્વક તપાસ કરો.

- જો તમારે લોનની જરૂર હોય તો પૂરતું સંશોધન કરો. હંમેશાં એ સમજી લો કે તમારી લોન માટેના વ્યાજ માટે તમે કેટલા ચૂકવશો અને સૌથી ઓછા વ્યાજ દરની તપાસ કરો અને તમને સૌથી વધુ પરવડી શકે એવા ઋણનો વિકલ્પ શોધો. આનાથી એક વાત નિશ્ચિત થશે કે તમે વ્યાજ દર પર વધુ પડતી રકમ નહીં ખર્ચો.
- વર્ષમાં એક વાર ચકાસો કે તમને હજી શ્રેષ્ઠ વ્યાજ દર મળી રહ્યો છે અને શક્ય લોન સોદો તમે કરી રહ્યા છો.

લાલચને વશ ન થાવઃ

- એક વાર તમે દર્શાવી દો કે કેટલુંક ઋણ તમે મેનેજ કરી શકો છો ત્યારે ઘણી બધી કંપનીઓ તમને વધુ ઋણ આપવા આતુર હોય છે. કંપનીઓ તમને ક્રેડિટ કાર્ડની ઓફર મોકલવાનું શરૂ કરી દેશે અને તમારા ધિરાણકર્તા તમને કદાચ વધારાનાં ક્રેડિટ પ્રોડક્ટ્સ ઓફર કરશે.
- ઘણું બધું નવું દેવું કરવાનું કદાચ લલચામણું હોય, પરંતુ તમારે આમ કરવામાં કાળજી રાખવી જોઈએ. તમને ખરેખર જરૂર હોય ત્યારે જ લોન અથવા ક્રેડિટ કાર્ડ લો.

તમારા બિલની રકમ આપોઆપ ચૂકવાય તેવી વ્યવસ્થા

- ઘણી બેંકો અને એમ્પલોયર્સ એવી સુવિધા પૂરી પાડે છે, જેમાં કેટલાંક નાણાં આપમેળે તમારા પેચેકમાંથી બાદ થઈ જાય છે.
- તમારાં બિલ યોગ્ય રીતે ચૂકવાઈ જાય તેનો આ ઉત્તમ માર્ગ હોઈ શકે. વધુમાં આ નાણાં તમારી આંખ સામે નહીં આવે એટલે તે ગુમાવ્યાનો (વપરાઈ ગયાનો) વસવસો નહીંવત રહેશે.

૭. પેનકાર્ડની જરૂર અને મહત્ત્વ

- પરમેનન્ટ એકાઉન્ટ નંબર અથવા પીએએન (પેન)નું મહત્ત્વ વધી ગયું છે અને આજે કોઈ પણ નાણાકીય વ્યવહારનો તે મહત્ત્વનો ભાગ છે. કરવેરા વિભાગ વ્યક્તિને ઓળખ માટે તથા વિવિધ વ્યવહારો અને તે વ્યક્તિ સંબંધિત માહિતીને સાંકળી લેવા પેન ફાળવે છે.
- જો તમારી આવક મૂળભૂત છૂટ મર્યાદાથી વધી જાય તો તમારે સંબંધિત આકારણી વર્ષ (એસેસમેન્ટ યર)ની ૩૧ મે સુધીમાં પેન માટે અરજી કરવી જોઈએ. જે કોઈ વ્યક્તિનું ટર્નઓવર અથવા કુલ આવક (ગ્રોસ રિસિપ્ટ્સ) ₹ ૫,૦૦,૦૦૦થી વધી જાય તેણે તે નાણાકીય વર્ષના અંત પૂર્વે 'પેન' માટે અરજી કરવી જોઈએ.

પેન કાર્ડ કેવી રીતે મેળવવું ?

૧. પેન માટે અરજી નિર્દેશિત ફોર્મ (ફોર્મ ૪૯એ)માં કરવી જોઈએ અને દેશભરમાં યુનિટ ટ્રસ્ટ ઓફ ઈન્ડિયા ઈન્વેસ્ટર સર્વિસીસ લિ. (યુટીઆઈઆઈએસએલ) દ્વારા સ્થાપવામાં આવેલા આઈ-ટી પેન સેવા કેન્દ્રમાં સુપરત કરવી જોઈએ.

૨. જ્યાં આવકવેરાની કચેરીઓ આવેલી છે, એવાં તમામ શહેરો અથવા નગરોમાં ૧ જુલાઈ, ૨૦૦૩થી આઈ-ટી પાન સેવા કેન્દ્રો સ્થાપવામાં આવ્યાં છે. મોટાં શહેરોમાં પેન અરજીની વધુ સગવડ માટે એકથી વધુ આઈ-ટી પેન સેવા કેન્દ્ર હશે.

૩. આઈ-ટી પેન સેવા કેન્દ્રના સ્થાન અને અન્ય વિગતોની માહિતી કોઈ પણ શહેરમાં સ્થાનિક આવક વેરા કચેરી અથવા યુટીઆઈની કચેરીમાં અથવા તે શહેરમાં યુટીઆઈઆઈએસએલ અથવા આવકવેરા

વિભાગની વેબસાઈટ (http://www.incometaxindia.gov.in) અથવા યુટીઆઈઆઈએસએલની વેબસાઈટ (http://www.utiisl.co.in)માંથી પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

નીચે મુજબના વ્યવહારો સંબંધિત દસ્તાવેજોમાં પેનનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છેઃ

૧. ₹ ૫,૦૦,૦૦૦ અથવા વધુ મૂલ્યની સ્થાવર સંપત્તિનું વેચાણ અથવા ખરીદી.

૨. ટુ વ્હીલર્સ સિવાયનાં મોટર વેહિકલ જેમાં નોંધણી જરૂરી છે, તેનું વેચાણ અથવા ખરીદી.

૩. કોઈ પણ બેંકિંગ કંપનીમાં ₹ ૫૦,૦૦૦થી વધુ રકમની મુદતી થાપણ અથવા પોસ્ટ-ઓફિસ સેવિંગ્સ બેંકમાં ₹ ૫૦,૦૦૦થી વધુ રકમની ડિપોઝિટ.

૪. શેર બોન્ડ્સ, ડિબેન્ચર્સ, ડેરિવેટિવ્ઝ, મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યુનિટ્સ સહિતની તમામ સિક્યુરિટીઝની ખરીદી અથવા વેચાણનો કોન્ટ્રેક્ટ.

૫. એક દિવસમાં બેંક ડ્રાફ્ટ્સ, પે ઓર્ડર્સ અથવા બેન્કર્સ ચેક્સની ખરીદી માટે ₹ ૫૦,૦૦૦ અથવા વધુની રોકડ ચુકવણી.

૬. સેલફોન સહિત ટેલિફોનના ઈન્સ્ટોલેશન માટેની અરજી.

૭. બેંક એકાઉન્ટ ખોલાવવું.

૮. ક્રેડિટ કાર્ડના મેળવવા માટેની અરજી.

૯. એક દિવસ દરમિયાન કોઈ પણ બેંકમાં ₹ ૫૦,૦૦૦ અથવા વધુની રોકડ ડિપોઝિટ કરવી.

૧૦. બોન્ડ્સ ખરીદવા રિઝર્વ બેંક ઓફ ઈન્ડિયા (આરબીઆઈ) અથવા ડિબેન્ચર્સ/બોન્ડ્સ ખરીદવા માટે કંપનીને અથવા શેર્સ ખરીદવા માટે કંપનીને અથવા યુનિટ્સની ખરીદી માટે મ્યુચ્યુઅલ ફંડને ₹ ૫૦,૦૦૦ અથવા વધુની ચુકવણી.

૮. પોન્ઝી સ્કીમ્સની સમજ

પોન્ઝી સ્કીમ એ છેતરપિંડી કરનારું મૂડીરોકાણ કૌભાંડ છે, જે મૂડીરોકાણકારોને નજીવા જોખમે વધુ વળતરનું વચન આપે છે. આ યોજના જૂના રોકાણકારો માટે તેમની માલિકીના નાણાંમાંથી જ અથવા નવા રોકાણકારો દ્વારા ચૂકવાયેલાં નાણાંમાંથી વળતર પેદા કરે છે, કમાયેલા વાસ્તવિક લાભમાંથી નહીં. પોન્ઝી સ્કીમ જાહેરાત કરે છે અને ચૂકવે છે. એ વળતરનું સાતત્ય જળવાઈ રહે એ માટે યોજનાને આગળ વધતી રાખવા રોકાણકારો પાસેથી વધુને વધુ નાણાંનો પ્રવાહ આવે એ જરૂરી હોય છે.

પોન્ઝી સ્કીમ કેવી રીતે ઓળખી કાઢવી ?

પોન્ઝી સ્કીમ્સ સામાન્યતઃ બીજા મૂડીરોકાણ બાંયધરી ન આપી શકે તેવા વળતરની ઓફર દ્વારા નવા મૂડીરોકાણકારોને આકર્ષે છે. આ વળતર ટૂંકા ગાળામાં અને તે પણ અસાધારણ રીતે વધુ અથવા સામાન્યપણે સતત મળતા રહે એવી ઓફર હોય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તે એટલી બધી સારી લાગે છે કે તે સાચી માની

શકાતી નથી. રોકાણકારે આવા મૂડીરોકાણ અંગે એકદમ સાવધાન રહેવું જોઈએ. અસાધારણ વળતર જેવું કંઈ છે જ નહીં.

પોન્ઝી સ્કીમનો પર્દાફાશ

- વધુને વધુ રોકાણકાર સંકળાય એટલે સત્તાવાળાના ધ્યાનમાં આવી સ્કીમ આવવાની શક્યતા વધી જાય.
- બજાર બહારનાં પરિબળો, જેવાં કે અર્થંત્રમાં તીવ્ર ઘટાડો ઘણા રોકાણકારોને તેમનું સંપૂર્ણ ફંડ અથવા થોડો ભાગ પાછો ખેંચી લેવા પ્રેરશે. મૂડીરોકાણમાંથી વિશ્વાસ ગુમાવે એટલે નહીં પરતું બજારના ફંડામેન્ટલ્સના કારણે એવું બને.
- મૂડીરોકાણ ધીમું પડી જાય અને વચન મુજબના વળતર ચૂકવવાની સમસ્યા પ્રમોટરને નડવા માંડે એટલે પોતાના જ ભારથી યોજના પડી ભાંગે.
- મૂડીરોકાણનાં બાકીનાં નાણાં લઈ પ્રમોટર અદૃશ્ય થઈ જશે.

૯. નોમિની અને તેના હક

પરિવારની કમાણી કરનારી વ્યક્તિના મૃત્યુ બાદ પરિવારે વારસો મેળવવા માટે સમાજના ચોક્કસ કાયદાઓ અને કાનૂની ઔપચારિકતાઓને અને સતામણીનો સામનો કરવો પડે છે.

નોમિની ટ્રસ્ટી જેવો છે જે મૂળભૂત રીતે માલિક તેની પાછળ મૂકી ગયેલી સંપત્તિની સંભાળ રાખે છે અને મૃતકના કાનૂની વારસદારોમાં તેની વહેંચણી કરવા કાયદા હેઠળ બંધાયેલો છે.

અસ્ક્યામત પર નોમિનીના કેવા અધિકાર હોય છે ? મૂળ માલિકના મૃત્યુ પછી શું સંપત્તિ તેની માલિકીની બની જાય છે ?

નોમિની જો કાયદેસર વારસદાર ન હોય તો મૂળ માલિકના મૃત્યુ બાદ સંપત્તિનો માલિક નથી બની જતો. ત્યાર બાદ પણ તેણે અદાલત પાસેથી હકીકત જણાવીને વારસાનું સર્ટિફિકેટ મેળવવું પડે છે.

જો વિલ (વસિયતનામું) હોય તો તે અદાલત દ્વારા કાયદાકીય રીતે પ્રમાણભૂત થવું જોઈએ.

દાવો કરવાની પ્રક્રિયા શી છે ?

માલિક વસિયતનામું કરીને અને અથવા કર્યા વિના મૃત્યુ પામે તો ઓછાવતે અંશે પ્રક્રિયા સરખી જ હોય છે. કાનૂની વારસદારે તેમની અદાલતમાં પિટિશન ફાઈલ કરવી પડે છે. પછી અદાલત જો કોઈને વાંધો હોય તો તે જણાવવા માટે અખબારમાં જાહેરખબર આપશે. મૃતકની સંપત્તિની માલિકી ટ્રાન્સફર કરવા સામે કોઈ વાંધો ન ઉઠાવે તો અદાલત વારસા માટેની અરજી મંજૂર કરે છે.

જો નોમિની જ ન હોય તો શું થાય ?

આ પ્રકારના મામલામાં, કાનૂની વારસદારે વારસા માટે અરજી કરી સર્ટિફિકેટ પ્રાપ્ત કરવું પડે છે, જેના આધારે જે-તે પ્રમાણમાં વારસદારોમાં મિલકતોની વહેંચણી કરવામાં આવે છે.

સંપત્તિ ઈત્યાદિ જેવા વારસા માટે જ માત્ર નોમિનેશન જરૂરી છે એવું નથી, પરંતુ બેંક ડિપોઝિટ્સ, બોન્ડ્સ, ડિબેન્ચર્સ ઈત્યાદિ સહિતના તમામ મૂડીરોકાણમાં તેની જરૂર પડે છે. ઘરના મોભી (હોમમેકર) માટે એ સલાહભર્યું છે કે માત્ર પોતાના નામે અલગ બેંક અને ડિમેટ એકાઉન્ટ રાખે અને પતિ, સંતાન, ઈત્યાદિ જેવી કોઈ વ્યક્તિને નોમિનેટ કરે. આનાથી સ્વતંત્રતાની ભાવના અનુભવાય છે અને ડહાપણપૂર્વક મૂડીરોકાણ કરી તમે સંતોષપૂર્વક તમારાં નાણાંને વૃદ્ધિ પામતાં જોઈ શકો છો.

૧૦. મહિલાકેન્દ્રી પ્રોડક્ટ્સ

શું આપણે હજી પુરુષોના વિશ્વમાં જીવી રહ્યા છીએ? જે દરે મહિલાકેન્દ્રી બેંકિંગ પ્રોડક્ટ લોંચ થઈ રહ્યાં છે તેનો વિચાર કરતાં કોઈ 'મહિલા શક્તિ' અહીં પ્રવર્તશે એવું તારણ કાઢે તો કંઈ ખોટું ન કહેવાય.

જીવનના તમામ ક્ષેત્રમાંથી આવતી મહિલાઓની જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા નવાં પ્રોડક્ટ દાખલ કરવામાં આજે બેંકિંગ ખેલાડીઓ વચ્ચે સ્પર્ધા વધી રહી છે. તે શહેરની કામ કરતી મહિલા હોય, ગૃહિણી હોય, અર્ધશહેરી ઉદ્યોગસાહસિક હોય કે પછી ગ્રામીણ સ્વ. સહાય જૂથ (એસએચજી)ની સભ્ય હોય.

બેંક દ્વારા ઓફર કરાતાં કેટલાંક મહિલા કેન્દ્રીત પ્રોડક્ટ્સમાં સમાવેશ થાય છે.

- ખાસ વિમા યોજનાઓ માત્ર મહિલાઓ માટે જ છે. આ પ્રકારના પ્લાન મહિલાઓ માટે વધારાના લાભોની ઓફર કરે છે, જે બજારમાં ઉપલબ્ધ પ્લાનમાં ઉપલબ્ધ નથી હોતા. લાભમાં જન્મજાત ખોડનો લાભ, સગર્ભાવસ્થા દરમિયાન મુશ્કેલીઓ ઈત્યાદિના સામે સુરક્ષા કવચનો સમાવેશ થાય છે.

- વિશેષ આરોગ્ય વિમા યોજનાઃ કેટલીક વિમા યોજનાઓમાં વિમેન રાઈડર એ માત્ર મહિલાઓ માટે જ હોવાનું ઉદાહરણ છે.

- મહિલાઓ માટે વિશેષ લાભ સાથે બેંક એકાઉન્ટઃ કેટલીક બેંક સ્માર્ટ પ્રિવિલેજ એકાઉન્ટ ફોર વિમેન ઓફર કરે છે. આ એકાઉન્ટ દ્વારા મહિલાને વિશેષ લોન અથવા ડિપોઝિટ રેટ, આવર્તી જમાની સુવિધા, ઓછું મહત્તમ બેલન્સ ઈત્યાદિનો વધારાનો લાભ મળે છે.

- વિમેન ડેબિટ અને ક્રેડિટ કાર્ડ્સઃ કેટલીક બેંકો લોકર ફીમાં ડિસ્કાઉન્ટ, રોકડ પરત મેળવવાની સુવિધા (કેશ બૅક ફેસિલિટી), અસ્ક્યામત વિમા કવચ, નિઃશુલ્ક બિલ ચુકવણી સુવિધા ઈત્યાદિ વિશેષ લાભવાળા મહિલાઓ માટેનાં ચોક્કસ કાર્ડ ઓફર કરે છે.

- મહિલાઓ માટે લોન યોજનાઃ જાહેર ક્ષેત્રની વિવિધ બેંકો મહિલાઓ માટે વિશેષ લોન દરની ઓફર કરે છે. જાહેર ક્ષેત્રની કેટલીક બેંકો મહિલાઓને હોમ લોન માટે નીચા (૦.૨૫ ટકા ઓછા) વ્યાજ દરની ઓફર કરે છે.

- મહિલાકેન્દ્રી આર્થિક પ્રોડક્ટ્સ એ માત્ર માર્કેટિંગ ગતકડાં નથી. નાણાં સંસ્થાઓએ મહિલાઓની વિશેષ જરૂરિયાત ઓળખી કાઢી છે અને આ પ્રકારનાં સ્પેશિયલાઈઝ્ડ પ્રોડક્ટ દ્વારા આ જરૂરિયાતો પૂરી પાડતાં હોય છે.

પસંદગી ઉપલબ્ધ હોય ત્યારે બજારમાં ઉપલબ્ધ કેટલાંક સામાન્ય પ્રોડક્ટને બદલે ખાસ કરીને મહિલા માટે તૈયાર કરાયેલાં પ્રોડક્ટ મહિલાઓ પસંદ કરે એ યોગ્ય ગણાશે. કોઈ વિશેષ યોજના ઉપલબ્ધ છે કે નહીં એ પૂછો અને બજારમાં ઉપલબ્ધ બીજાં પ્રોડક્ટ સાથે મહિલા કેન્દ્રીત પ્રોડક્ટ્સના લાભની તુલના કરો. તદુપરાંત મહિલાઓ માટે તૈયાર કરાયેલાં પ્રોડક્ટની પસંદગી માટે તમારી પાસે વધુ ફી કે કમિશન તો નથી લેવાઈ રહ્યું ને એની ખાતરી કરો.

૧૧. બાળકો માટે શિક્ષણ આયોજન

તમારા બાળકોને ભણાવવા એ મોટો ખર્ચ છે. એના માટે તમે જેટલી વહેલી બચત શરૂ કરો તેટલું વધુ સારું. ઘણા વાલીઓ માને છે કે તેમના બાળકોને ખાનગી શાળાઓમાં ભણાવવા એ યોગ્ય છે, પરંતુ નાણાકીય બોજ પણ ઘણો ભારે હોય છે. વધુમાં ભારતમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ ખાસ કરીને વ્યવસાયિક અભ્યાસક્રમો દિવસે દિવસે ખર્ચાળ બનતા જાય છે. વ્યવસાયિક શિક્ષણનો ખર્ચ એકદમ વધુ છે અને આપણે વહેલું આયોજન કરવાની જરૂર છે.

અગાઉ એક જણની આવક પણ પૂરતી હતી, જ્યારે આજે બે જણની આવક પણ બાળકોના ઉચ્ચ અભ્યાસ માટે ઓછી પડે છે. ઘણાં માતા-પિતા શાળાઓની ફી ચૂકવે છે અને સાથે સાથે ઘરગથ્થુ, બિલ જેમ પોસ્ટ દ્વારા આવે છે ત્યારે ઘણાં માતા-પિતા શાળાની ફી ચૂકવવા તેમની સામાન્ય બચતનો ઉપયોગ કરે છે અને જો તમારે બે બાળક માટે બચત કરવાની હોય તો તમારું મૂડીરોકાણ બમણું થઈ જશે.

કેટલાક ઉપલબ્ધ વિકલ્પો નીચે મુજબ છેઃ

વિમા પોલિસીઓ

- વીમા કંપનીઓ મની બેક અથવા એન્ડોવમેન્ટ પોલિસી ઓફર કે છે, જે નિશ્ચિત સમયે નિશ્ચિત રકમ આપે છે.
- અહીં વ્યક્તિ દર વર્ષે પ્રીમિયમ ચૂકવે છે અને જ્યારે તેમનાં બાળકો મોટાં થઈ જાય અને કોલેજ માટે તૈયાર થઈ જાય ત્યારે કેટલીક ચોક્કસ રકમ મેળવે છે. જો તમારી પાસે સમય હોય તો ઉચ્ચ શિક્ષણ માટે આયોજન કરવા આવી પોલિસીઓનો ઉપયોગ કરી શકાય.
- બીજું, વાલીઓ સાથે કંઈ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ ઘટના ઘટે તો બાળકને પોલિસી પાકવાની સાથે નિશ્ચિત રકમ તો મળે જ છે પણ વચગાળાનાં પ્રીમિયમ પણ જતાં કરવામાં આવે છે.
- જોકે આ પોલિસીઓમાંથી મળતું વળતર નીચું હોય છે, ભાગ્યે જ ફુગાવાને આવરી લે છે. એટલે શક્ય છે કે સરેરાશ ફુગાવાના સ્તરથી શિક્ષણ ખર્ચ વધુ ઊંચે જાય તો તમને અંતે પૈસા ઓછા પડે.

મૂડીરોકાણ પ્રોડક્ટ્સ

- વ્યક્તિ પીપીએફ, એનએસસી અને મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સ ઈત્યાદિ જેવા શુદ્ધ મૂડીરોકાણ વિકલ્પોમાં મૂડીરોકાણ કરી શકે છે.

- આજે બજારમાં ઘણા 'બાળક' લક્ષી મૂડીરોકાણ પ્રોડક્ટ ઉપલબ્ધ છે. તે કદાચ હંમેશાં સારો મૂડીરોકાણ વિકલ્પ ન હોઈ શકે. હકીકતમાં ખાસ કરીને બાળકલક્ષી પ્રોડક્ટ ખરીદવાની (પસંદ કરવાની) કોઈ જરૂર નથી. પીપીએફ, એમએફ ઈત્યાદિ સામાન્ય મૂડીરોકાણ પ્રોડક્ટ જે તમારા પ્રોફાઈલને અનુકૂળ આવતાં હોય, તેનાથી હેતુ સરી શકે અને એ પણ વધુ સારી રીતે.
- જોકે ગભરાવાની કોઈ જરૂર નથી. તમારો બાળક કોલેજમાં જવા તૈયાર થઈ જાય ત્યારે મોટા ભાગે શક્યતા છે કે તમે કમાતા હો (અને વધુ સારો પગાર મેળવતા હો) જે તમારી બચત માટે પૂરક બની રહે. તમે નાની લોન અને/અથવા શિષ્યવૃત્તિ વડે તમારી બચતમાં પડેલી ખાઈ પૂરી શકો છો.

૧૨. એટીએમ કાર્ડ અને પિન (પીઆઈએન) અંગે સલામતી ટિપ્સ

- બેંક દ્વારા ઈશ્યુ કરવામાં આવેલો પિન તમારા એટીએમ કાર્ડ સાથે ન રાખો.
- જ્યારે તમે પ્રથમ વાર તમારા એટીએમ કાર્ડનો ઉપયોગ કરતા હો તો તમારો પિન તાત્કાલિક બદલી નાખો અને પિનની માહિતી ધરાવતો કોઈ પણ દસ્તાવેજ નષ્ટ કરો.
- તમારો પિન લખીને ન રાખો. તમે તેને યાદ રાખો.
- તમારો પિન ઈમેલ/એચએમએચ દ્વારા મોકલો નહીં અને બીજી સેવાઓના ઉપયોગ (એફએમ) માટે એ જ પિનનો ઉપયોગ ક્યારેય ન કરો.
- તમારો પિન તમારા કાર્ડ પર ન લખો અને કોઈ સંયુક્ત ખાતેદાર સહિત કોઈની પણ સમક્ષ તમારો પિન જાહેર ન કરો.
- કોઈ પણ સંજોગોમાં એવી વ્યક્તિ સામે તમારો પિન જાહેર ન કરો, જે બેંકનો પ્રતિનિધિ હોવાની અથવા બેંકની કર્મચારી હોવાની અથવા અન્ય અધિકૃત વ્યક્તિ, અથવા પોલીસ હોવાનો દાવો કરતી હોય. તમારો પિન જાણવાનું કોઈ પણ માટે જરૂરી નથી. બેંક ક્યારે પણ ઈમેલ, એસએમએસ, ફોન ઈત્યાદિ પ્રકારના કોઈ માધ્યમ દ્વારા તમારો પિન નહીં માગે.
- સહેજે મેળવી શકાય / તારણ દ્વારા પહોંચી શકાય એવા કોમ્બિનેશનનો જેમ કે તમારો ઓળખપત્ર નંબર, ટેલિફોન નંબર, જન્મ તારીખ, ડ્રાઈવિંગ લાઈસન્સ નંબર અથવા કોઈ પ્રખ્યાત નંબર શ્રેણી (જેમ કે ૯૮૭૬૫૪ અથવા ૧૨૩૪૫૬)નો તમારા પિન માટે ઉપયોગ ન કરો. પિન તરીકે એક જ અંકનો સતત ઉપયોગ અથવા નંબરની એક જ શ્રેણીનો બેથી વધુ વાર (જેમ કે ૧૧૨૨૩૩ અથવા ૩૮૩૮૩૮) ઉપયોગ ટાળો.
- સલામતીના કારણસર, તમારો પિન નિયમિતપણે બદલતા રહો.
- જો તમે સતત કેટલીકવાર ખોટો પિન દાખલ કરશો તો તમારું એટીએમ કાર્ડ એટીએમ દ્વારા તાબે કરી લેવાશે.

- કોઈ પણ બેંકિંગ વ્યવહાર કરતા પહેલાં તમારા પરિસર (આસપાસના લોકો) અંગે સાવધ રહો. ખાતરી કરો કે તમારો પિન કોઈ જુએ નહીં અને કોઈ પણ ઉપકરણ પર તમારો પિન દાખલ કરતા હો તો કીપેડ ઢાંકી દો (જેમ કે એટીએમ અથવા અન્ય સ્વયં-સેવા-ટર્મિનલ).
- કોઈ પણ એટીએમ ખાતે નાણાં વ્યવહાર કરતાં હો ત્યારે કોઈ શંકાસ્પદ ઉપકરણ અથવા તમારી આસપાસ શંકાસ્પદ પ્રવૃત્તિઓ તમારા ધ્યાનમાં આવે તો તરત જ તમારો વ્યવહાર રદ કરો અને બેંકને જાણ કરો.
- જ્યારે તમારો એટીએમ વ્યવહાર પૂર્ણ થાય ત્યારે, મહેરબાની કરીને એટીએમ પર આપેલી સૂચના મુજબ તમારું એટીએમ કાર્ડ પાછું કાઢી લો. ક્યારે પણ તમારા કાર્ડને પાછું એટીએમમાં ધકેલવાનો પ્રયાસ ન કરો.
- દરેક એટીએમ રોકડ ઉપાડ બાદ તમારાં નાણાં અને એટીએમ કાર્ડ લેવાનું યાદ રાખો.
- તમામ વ્યવહારની રસીદ જાળવી રાખો અને તમારા એકાઉન્ટ રેકોર્ડ સામે તે ચકાસો.
- અજાણ્યા પાસેથી મદદ ન સ્વીકારો. જો એટીએમ ખાતે કોઈ સમસ્યા નડે તો સીધો બેંકનો સંપર્ક કરો.
- જો તમારું એટીએમ કાર્ડ ખોવાઈ અથવા ચોરાઈ જાય તો તમારી બેંકને તાત્કાલિક જાણ કરો.

૧૩. સોનામાં મૂડીરોકાણ કરવા ગૃહિણીઓ માટે માર્ગદર્શિકા

સોનું: ધાતુઓનો રાજા છે, જે આપણી સામૂહિક ચેતના પર મજબૂત પકડ ધરાવે છે, જે કદાચ અતુલનીય છે. ભારતમાં એવી ગૃહિણીનો ભેટો થવો દુર્લભ છે, જેને સોનાના વર્તમાન ભાવની ખબર ન હોય. કલ્પના કરો કે જો તમે તમારા ઘરમાંથી જ સોનું ખરીદી શકો તો તે કેટલું સગવડભર્યું હશે.

સોનામાં મૂડીરોકાણ કરવાને શેરબજાર સાથે શું નિસ્બત છે ?

તમે ગોલ્ડ એક્સચેન્જ ટ્રેડેડ ફંડ્સ (ઈટીએફ)ના યુનિટ્સ ખરીદીને સોનામાં મૂડીરોકાણ કરી શકો. ગોલ્ડ ઈટીએફ એ મ્યુચ્યુઅલ ફંડ યોજનાઓ છે જે સોનામાં મૂડીરોકાણ કરે છે. મ્યુચ્યુઅલ ફંડ્સનું નિયમન સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા (સેબી) દ્વારા કરવામાં આવે છે અને અનિયંત્રિત અને નોંધણી ન કરાઈ હોય એવા ચિટ ફંડ સાથે તેમને કોઈ લેવાદેવા નથી. ગોલ્ડ ઈટીએફ એ વિશેષ પ્રકારના એક્સચેન્જ ટ્રેડેડ ફંડ (ઈટીએફ) છે, જે સોનાના ભાવને અનુસરે છે (એટલે કે તેમનું મૂલ્ય સોનાના ભાવ પર અવલંબિત હોય છે) અને સગવડભર્યાં છે અને વાસ્તવિક સોનું ધરાવવાના સોંઘા વિકલ્પ છે.

રિટેલ મૂડીરોકાણકાર તરીકે તમે ગોલ્ડ ઈટીએફ દ્વારા સોનામાં શાંતિપૂર્વક મૂડીરોકાણ કરી શકો છો. યથાર્થ કાનૂની માળખા દ્વારા તેમનું સંચાલન થાય છે તેની પૂર્ણ હૈયાધારણા તમને હોય છે. ગોલ્ડ ઈટીએફ સ્ટાન્ડર્ડ સોનું (૯૯.૫ ટકા શુદ્ધતા) ખરીદે છે અને સલામતીથી રાખવા માટે તેને કસ્ટોડિયન બેંકમાં રાખે છે. આ સોના સામે યુનિટ્સ ઈશ્યુ કરવામાં આવે છે, જે લગભગ ૧ ગ્રામ સોના બરાબર છે. આ યુનિટના અન્ય શેરની જેમ શેરબજારમાં સોદા થાય છે.

ગોલ્ડ ઈટીએફના ફાયદા:

દર મહિને ગોલ્ડ ઈટીએફ યુનિટ ખરીદીને લાંબા ગાળે તમે સોનું એકઠું કરી શકો છો. કહોને ૧૦-૧૫ વર્ષના અંતે યુનિટ્સમાં તમારું નોંધપાત્ર મૂડીરોકાણ હશે, જે તમે પુત્ર/પુત્રીના લગ્ન વખતે વટાવી શકો છો. ગોલ્ડ

ઈટીએફમાં તમારું મૂડીરોકાણ ડિમેટ/ઈલેક્ટ્રોનિક ફોર્મમાં ધારણ કરાય છે અને જેમ તમે શેર્સની ખરીદી અને વેચાણ કરો તે જ રીતે શેરબજારમાં તેના સોદા થઈ શકે છે.

ગોલ્ડ ઈટીએફમાં રોકાણ કરવાથી સતામણી અને વાસ્તવિક સોનાની ઉણપો (અશુદ્ધતાનું જોખમ) નાબૂદ થાય છે, ચાર્જને કારણે નુકસાન થતું નથી. બેંકના લોકર ચાર્જીસ કરની દૃષ્ટિએ પણ રોકાણકાર માટે વધુ અનુકૂળ હોય છે અને તમે નાની રકમનું મૂડીરોકાણ કરી શકો છો. જોકે ડીમેટ એકાઉન્ટ માટે તમારી પાસેથી ચાર્જ વસૂલ કરવામાં આવશે.

તમારી ગોલ્ડ ઈટીએફના વળતર વધુ અથવા ઓચા અંશ વાસ્તવિક સોનાના વળતર જેવા જ હોય છે, કારણ કે તે સ્પોટ માર્કેટમાં સોનાના ભાવને પ્રતિબિંબિત કરે છે.

ગોલ્ડ ઈટીએફમાં મૂડીરોકાણ કેવી રીતે કરવું ?

ગોલ્ડ ઈટીએફ સ્ટોક એક્સચેન્જ પર લિસ્ટ થાય છે અને તેની લે-વેચ થાય છે. શેરની જેમ તે ડીમેટ ફોર્મમાં ધારણ કરવામાં આવે છે. તેમાં મૂડીરોકાણ કરવા તમારે ડીમેટ એકાઉન્ટની જરૂર પડે છે (અને તે માટે તમારે 'પેન'ની પણ જરૂર પડે છે). તદુપરાંત તમારે બ્રોકર પાસે ટ્રેડિંગ એકાઉન્ટ ખોલાવવું પડે છે. ગોલ્ડ ઈટીએફમાં દરેક યુનિટ એક તોલા સોનાનો ૧૦મો ભાગ (૧ ગ્રામ) દર્શાવે છે. બીજા શબ્દોમાં સોનાના ભાવની નાની રકમની જરૂર પડે છે. ગોલ્ડ ઈટીએફ અંગે ચોક્કસ માહિતી માટે કૃપા કરીને શેરબજારની વેબસાઈટ અથવા એએમએફઆઈની વેબસાઈટની મુલાકાત લો.

૧૪. નાણાકીય શિક્ષણના ફાયદા

નાણાકીય શિક્ષણ માટે ભારપૂર્વકની જરૂરિયાત બે ક્ષેત્રમાંથી આવે છે.

પ્રથમ તો વ્યક્તિગત નાણાકીય બાબતોની કથળતી સ્થિતિ. આજના યુવાનો તેમના ગજા બહારનું (આવક કરતાં વધુ નાણાં ખર્ચવાનું) જીવન ધોરણ અપનાવે છે, ક્રેડિટ કાર્ડનું ઋણ લે છે અને જોખમી મૂડીરોકાણ કરે છે.

બીજું છે નવા અને ઘણી વાર જટિલ, નાણાકીય પ્રોડક્ટસનું પ્રસારણ, જે ગ્રાહકો પાસે વધુ નાણાકીય નિપુણતા માગી લે છે. બજારની તોફાની સ્થિતિ અને બદલાતા કરવેરાના કાયદાઓએ સુદૃઢ નાણાકીય શિક્ષણની જરૂરિયાત વધારી છે.

સરકારી સેવકો પણ નિવૃત્તિ અંગેના સુસ્પષ્ટ ફાયદાઓ સાથેની યોજનાઓ તરફથી નિર્ધારિત ફાળવણીની યોજનાઓ ભણી ગતિ કરી રહ્યા છે. તેથી નિવૃત્તિ આયોજન ખૂબ મહત્ત્વનું બની જાય છે.

નાણાકીય શિક્ષણના કેટલાક ફાયદાઃ

- સલામત નાણાકીય ભવિષ્યના નિર્માણમાં મદદરૂપ. નાણાકીય શિક્ષણનો અભાવ વ્યક્તિની અથવા પરિવારની લાંબા ગાળાના લક્ષ્ય માટે બચત કરવાની ક્ષમતાને અસર કરી શકે છે અને તીવ્ર નાણાકીય કટોકટીનો તેઓ શિકાર બની શકે છે.

- નાણાકીય કટોકટી માટે સજ્જ કરે છે. તમારા નાણાકીય પ્લાનમાં અણધારી આફત માટે જોગવાઈ કરી તમે ભાવિ કપરા સંજોગોનો સામનો કરવા સજ્જ રહો છે.
- નાણાકીય શિક્ષણ ધરાવતા લોકો તેમને ન સમજાય એવાં નાણાકીય પ્રોડક્ટ ખરીદતા નથી અને આમ, વેચાણના ગતકડાંઓનો ભોગ બનતા નથી.
- નિપુણતાની લાગણી અનુભવે છે. લોકોને તેમના લક્ષ્યની વધુ નજીક લાવવા માટે નાણાકીય શિક્ષણ અસરકારક છે.
- નાણાં પ્રત્યે શિસ્તબદ્ધ અભિગમ સાથે લોકોને વધુ જવાબદાર બનાવે છે. લોકોને વધુ પડતો ખર્ચ કરતાં રોકે છે અને બચત તથા મૂડીરોકાણની આદત કેળવવામાં મદદ કરે છે.
- બેન્ક અને બીજા ઋણદાતાઓ (લેન્ડર્સ) દ્વારા તેમના પ્રોડક્ટ વેચવા માટે અપનાવાતી વાંધાજનક પ્રથાઓ વિશે તમને વધુ માહિતગાર બનાવે છે.
- તમારા પરિવાર માટે તમે સારો દાખલો બેસાડી રહ્યા હોવાનો અનુભવ થાય છે.
- નાણાંના સંચાલનની નિપુણતાઓ તમારા જીવનનાં બીજા પાસાંઓ માટે પણ લાભદાયક બને છે.

૧૫. રોકાણકાર રક્ષણ અને ફરિયાદ નિવારણ યંત્રણા

મૂડીરોકાણકારનું રક્ષણ

- સિક્યુરિટીઝ બજારમાં મૂડીરોકાણકારના હિતના રક્ષણના મુખ્ય હેતુ સાથે સિક્યુરિટીઝ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા (સેબી)ની સ્થાપના થઈ હતી.
- સેબી મૂડીરોકાણકારના હિતમાં અથવા સિક્યુરિટીઝ બજારના ક્રમબદ્ધ વિકાસ માટે તમામ ઈન્ટરમીડિયરીઝ (મધ્યસ્થકારો) અને સિક્યુરિટીઝ બજાર સાથે સંકળાયેલી અન્ય વ્યક્તિઓને આદેશ જારી કરી શકે છે.
- સેબીએ મૂડીરોકાણકારના રક્ષણ માટે તેની પ્રવૃત્તિઓ સંગીન બનાવવાના દૃષ્ટિકોણ સાથે સેબી (ઈન્વેસ્ટર પ્રોટેકશન અને એજ્યુકેશન ફંડ) રેગ્યુલેશન્સ, ૨૦૦૯ની જાહેરાત કરી છે. ફંડનો ઉપયોગ નીચે જણાવેલા હેતુઓ માટે થઈ શકે:-
    - મૂડીરોકાણકારને લક્ષ્યમાં રાખી સેમિનાર, પ્રશિક્ષણ, સંશોધન અને પ્રકાશનો સહિતની શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ
    - મૂડીરોકાણકારને ધ્યાનમાં રાખી મીડિયા - પ્રિન્ટ અને ઈલેક્ટ્રોનિક દ્વારા જાગૃતિ કાર્યક્રમો
    - સેબી દ્વારા માન્યતાપ્રાપ્ત મૂડીરોકાણની સંસ્થાઓની રોકાણકારના શિક્ષણ અને જાગૃતિ સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ માટે નાણાંની જોગવાઈ કરવા

- બોર્ડ દ્વારા માન્યતાપ્રાપ્ત મૂડીરોકાણકાર મંડળોને લિસ્ટેડ અથવા લિસ્ટિંગ માટે પ્રસ્તાવિત સિક્યોરિટીઝમાં રોકાણકારોના હિતમાં કાનૂની કાર્યવાહી હાથ ધરવા નાણાકીય સહાય આપવી

- એક્સચેન્જોએ ડિફોલ્ટર મેમ્બરો વિરુદ્ધ રોકાણકારોના દાવાઓને પહોંચી વળવા રોકાણકાર સુરક્ષા ભંડોળ (આઈપીએફ)ની સ્થાપના કરી છે

- એક્સચેન્જો મેમ્બરો અને રોકાણકાર વચ્ચે તથા મેમ્બરો વચ્ચેના લવાદની પ્રક્રિયામાં પણ સહાય કરે છે.

મૂડીરોકાણ ફરિયાદ નિવારણ યંત્રણા

- સેબી અને સ્ટોક એક્સચેન્જોએ રોકાણકારોની સિક્યુરિટીઝ બજાર સંબંધિત ફરિયાદોના ઝડપી નિવારણ માટે રોકાણકાર ફરિયાદ નિવારણ સેલ (કેન્દ્ર)ની સ્થાપના કરી છે.

- રોકાણકારોની ફરિયાદો નોંધવા માટે ફરિયાદ નિવારણ વિભાગના ખાસ ઈ-મેઈલ આઈડી/અનુપાલન અધિકારી (કોમ્પ્લાયન્સ ઓફિસર)ની જોગવાઈ કરવાનો સેબીએ તમામ સ્ટોક એક્સચેન્જો, રજિસ્ટર્ડ બ્રોકરો, સબ-બ્રોકરો, ડિપોઝિટરીઝ અને લિસ્ટેડ કંપનીઓને આદેશ આપ્યો છે.

- સિક્યુરિટીઝ બજારમાંથી ઉદ્ભવતી રોકાણકારોની ફરિયાદના નિવારણ માટે સેબીએ યંત્રણાની સ્થાપના કરી છે.

- સેબી મુંબઈ ખાતેના મુખ્ય કાર્યાલય તથા નવી દિલ્હી, ચેન્નઈ, કોલકત્તા અને અમદાવાદ ખાતેના પ્રાદેશિક કાર્યાલયોમાં કામકાજના તમામ દિવસોએ 'વોક-ઈન' સેવા પૂરી પાડે છે. રોકાણકાર અધિકારીઓને મળી શકે છે અને ઈશ્યુઅર સામે તેમની કોઈ ફરિયાદ હોય તે સંદર્ભમાં માર્ગદર્શન મેળવી શકે છે. મૂડીરોકાણકારો કામકાજના અમુક નિર્ધારિત દિવસોએ સેબીના ઉચ્ચ અધિકારીઓને પણ મળી શકે છે.

- રોકાણકારો investorcompliaints@sebi.gov.in ખાતે સેબી પાસે તેમની ફરિયાદ નોંધાવી શકે છે.

- કોઈ પણ સહાય માટે મૂડીરોકાણકારો asksebi@sebi.gov.in ખાતે સેબીનો સંપર્ક સાધી શકે છે.

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા

ભાવિ નાણાકીય શિક્ષણ કાર્યક્રમોના નીચે જણાવેલા કોઈ પણ મોડ્યુલ માટે;

૧. સ્કૂલ ચિલ્ડ્રન

૨. કોલેજ સ્ટુડન્ટ્સ

૩. મિડલ ઈન્કમ ગ્રુપ્સ

૪. એક્ઝિક્યુટિવ્ઝ

૫. રિટાયરમેન્ટ પ્લાનિંગ

૬. હોમ મેકર્સ

૭. સેલ્ફ હેલ્પ ગ્રુપ્સ

અથવા

સિક્યુરિટીઝ માર્કેટ્સ અંગેના નીચે જણાવેલા વિષયો નામે;

૧. ઓફર ડોક્યુમેન્ટ કેમ વાંચવો

૨. શેરબજાર મારફત પ્રાઈમરી બજારમાં કઈ રીતે રોકાણ કરવું.

૩. સિક્યુરિટીઝનું કામકાજકેમ કરવું/ રોકાણકારોને માર્ગદર્શન

૪. ડી-મેટ ખાતું અને ડિપોઝિટરીઓ

૫. મ્યુચ્યુઅલ ફંડો - આ કરો, આ ન કરો

૬. સામૂહિક રોકાણ યોજનાઓ - આ કરો, આ ન કરો

૭. શેરોનું બાય-બેક (પુનઃ ખરીદી), સિક્યુરિટીઝનું ડિલિસ્ટિંગ

૮. ટેકઓવરનાં નિયમનો

૯. રોકાણકાર ફરિયાદોનું નિવારણ કેમ કરવું

માટે કૃપયા સેબીને લખોઃ feprogram@sebi.gov.in

અથવા

ડેપ્યુટી જનરલ મેનેજર

ઈન્વેસ્ટર અવેરનેસ ડિવિઝન

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા સેબી ભવન

પ્લોટ નં - સી૪-એ, જી-બ્લોક

બાન્દ્રા કુર્લા કોમ્પલેક્સ, બાન્દ્રા (પૂર્વ)

મુંબઈ ૪૦૦૦૫૧

ટેલિઃ+૯૧ ૦૨૨ ૨૬૪૪૯૨૧૮

ભારતમાં સેબી ઓફિસના સંપર્કોની વિગતો

હેડ ઓફિસ

સેબી ભવન

પ્લોટ નં. સી૪-એ, 'જી' બ્લોક, બાંદ્રા કુર્લા કોમ્પલેક્સ, બાંદ્રા (પૂર્વ), મુંબઈ-૪૦૦૦૫૧

ટેલિફોનઃ +૯૧-૨૨-૨૬૪૪૯૦૦૦ / ૪૦૪૫૯૦૦૦ ૯૧૧૪

ફેક્સઃ +૯૧-૨૨-૨૬૪૪૯૦૧૬-૨૦ / ૪૦૪૫૯૦૧૬-૨૦

ઈ-મેઈલઃ sebi@sebi.gov.in

(મહારાષ્ટ્ર, મધ્ય પ્રદેશ, છત્તીસગઢ, ગોવા, દીવ, દમણ અને દાદરા અને નગર હવેલી)

નોર્ધન રિજનલ ઓફિસ પાંચમો માળ, બેન્ક ઓફ બરોડા બિલ્ડિંગ, ૧૬, સંસદ માર્ગ, ન્યૂ દિલ્હી - ૧૧૦૦૦૧. ટેલિફોનઃ +૯૧-૧૧-૨૩૭૨૪૦૦૧-૦૫ ફેક્સઃ +૯૧-૧૧-૨૩૭૨૪૦૦૬. ઈ-મેઈલઃ sebinro@sebi.gov.in (હરિયાણા, હિમાચલ પ્રદેશ, જમ્મૂ અને કાશ્મીર, પંજાબ, ઉત્તર પ્રદેશ, ચંદીગઢ, ઉત્તરાખંડ અને દિલ્હી)	**સધર્ન રિજનલ ઓફિસ** ડી'મોન્ટે બિલ્ડિંગ, ત્રીજો માળ, ૩૨ ડી' મોન્ટે કોલોની, ટીટીકે રોડ, અલવરપેટ, ચેન્નઈઃ ૬૦૦ ૦૧૮. ટેલિફોનઃ +૯૧-૪૪-૨૪૬૭૪૦૦૦ / ૨૪૬૭૪૧૫૦ ફેક્સઃ +૯૧-૦૪૪-૨૪૬૭૪૦૦૧ ઈ-મેઈલઃ sebisro@sebi.gov.in (આંધ્ર પ્રદેશ, કર્ણાટક, કેરળ, તામિલનાડુ, પૉંડિચેરી અને લક્ષદ્વીપ અને મિનિકૉ આઈસલેન્ડ)
ઈસ્ટર્ન રિજનલ ઓફિસ એલ એન્ડ ટી ચેમ્બર્સ, ત્રીજો માળ, ૧૬, કેમેક સ્ટ્રીટ, કલકત્તા -૭૦૦ ૦૧૭ ટેલિફોનઃ +૯૧-૩૩-૨૩૦૨૩૦૦૦ ફેક્સઃ +૯૧-૩૩-૨૨૮૭૪૩૦૭ ઈ-મેઈલઃ sebiero@sebi.gov.in (આસામ, બિહાર, મણીપુર, મેઘાલય, નાગાલેન્ડ, ઓરિસા, પશ્ચિમ બંગાળ, અરુણાચલ પ્રદેશ, મિઝોરમ, ત્રિપુરા, સિક્કીમ, ઝારખંડ અને આંદામાન અને નિકોબાર આઈસલેન્ડ)	**વેસ્ટર્ન રિજનલ ઓફિસ** યૂનિટ નં. ૦૦૨, ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર સાકાર ૧, ગાંધીગ્રામ રેલવે સ્ટેશન પાસે, નેહરુ બ્રીજ આશ્રમ રોડની સામે, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૯ ટેલિફોનઃ +૯૧-૦૭૯-૨૬૫૮૩૬૩૩-૩૫ ફેક્સઃ +૯૧-૦૭૯-૨૬૫૮૩૬૩૨ ઈ-મેઈલઃ sebiwro@sebi.gov.in (ગુજરાત અને રાજસ્થાન)

સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેન્જ બોર્ડ ઓફ ઈન્ડિયા

જુલાઈ, ૨૦૧૦માં પ્રકાશિત